

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ КОРАБЛЕБУДУВАННЯ
ім. адмірала Макарова
ФАКУЛЬТЕТ ЕКОНОМІКИ МОРЯ
КАФЕДРА ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ ТА БЕЗПЕКИ

«Допустити до захисту»

зав. кафедри

д.е.н., професор НУК Єфімова Г.В.

(наукова ступінь, вчене звання, П.І.Б. завкафедрою)

_____ «__» _____ 2024 р.
(підпис зав. кафедрою)

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття ступеню вищої освіти бакалавр

на тему: **Виявлення і обґрунтування зовнішньоекономічних пріоритетів у контексті інтеграційної політики України / Identifying and substantiating foreign economic priorities in the context of Ukraine's integration policy**

Виконав: студент IV курсу, групи 4451

Спеціальності _____ 051 Економіка

_____ ОП Міжнародна економіка

(шифр і назва спеціальності)

_____ Білий А.В.

(прізвище та ініціали)

Керівник _____ д.е.н., проф. Єфімова Г. В.

(прізвище та ініціали)

Миколаїв – 2024 р.

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ КОРАБЛЕБУДУВАННЯ ІМЕНІ АДМІРАЛА МАКАРОВА

Факультет економіки моря
Кафедра економічної політики та безпеки
Освітній рівень – перший (бакалаврський)
Галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки
Спеціальність 051 Економіка
Освітня програма – Міжнародна економіка

ЗАТВЕРДЖУЮ

гарант освітньої програми
«Міжнародна економіка»

_____ Л.Ю. Вдовиченко
« _____ » _____ 2024 року

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»

Студенту _____ Білий Артем Володимирович _____
(Прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи: Виявлення і обґрунтування зовнішньоекономічних пріоритетів у контексті інтеграційної політики України / Identifying and substantiating foreign economic priorities in the context of Ukraine's integration policy

Керівник роботи _____ д.е.н., проф. Єфімова Г. В.

Затверджені наказом ректора № 264-уч від «26» березня 2024 року

2. Термін подання роботи: _____ 07.06.2024 р.

3. Вихідні дані по роботі: навчальні посібники, наукові праці, монографічні дослідження вітчизняних та зарубіжних вчених, публікації міжнародних організацій, а також електронні ресурси _____

4. Перелік питань, що належать до розробки (найменування розділів)
Теоретико-методологічні засади формування стратегії економічного розвитку країни; _____

Аналіз та оцінка зовнішньоекономічної стратегії розвитку України; _____

Перспективні напрямки вдосконалення стратегії зовнішньоекономічного розвитку України _____

5. Перелік презентаційних матеріалів: Характеристика кваліфікаційної роботи; Цілі стратегії соціально-економічного розвитку країни; Структура зведених національних рахунків України за 2016-2021 рр., млн. грн.; Темпи зростання доходів громадян України; Динаміка сальдо зовнішньої торгівлі України; Базовий сценарій соціально-економічного розвитку України згідно з національно-економічною стратегією України; Елементи Індексу економічної свободи України; Двоступенева модель удосконалення національної економічної стратегії

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	Визначення наукового керівника роботи	01.09.2023р.- 15.09.2023р.	
2.	Вибір теми роботи та її узгодження з науковим керівником	15.09.2023р.- 30.09.2023р.	
3.	Вивчення друкованих та електронних джерел, економічних реалій, методичних та наукових видань з теми роботи	01.10.2023р.- 31.10.2023р.	
4.	Складання попереднього плану роботи, узгодження його з науковим керівником	01.11.2023р.- 15.11.2023р.	
5.	Збір статистичної інформації на базовому підприємстві (установі, організації)	15.11.2023р.- 31.01.2024р.	
6.	Розробка теоретичного розділу	01.02.2024р.- 29.02.2024р.	
7.	Розробка аналітичного розділу	01.03.2024р.- 31.03.2024р.	
8.	Розробка проектного розділу	01.04.2024р.- 30.04.2024р.	
9.	Розробка вступу, висновків, списку використаної літератури та додатків	01.05.2024р.- 15.05.2024р.	
10.	Редагування рукопису роботи та ознайомлення з ним наукового керівника	15.05.2024р.- 30.05.2024р.	
11.	Усунення зауважень наукового керівника та завершення роботи	01.06.2024р.- 10.06.2024р.	
12.	Подання рукопису кваліфікаційної роботи в бібліотеку НУК для перевірки на унікальність	10.06.2024р	
13.	Подання рукопису кваліфікаційної роботи, демонстраційного матеріалу та доповіді на кафедральний захист	7.06.2024р.	
14.	Усунення зауважень кафедрального захисту	7.06.2024р.- 14.06.2024р.	
15.	Розробка проекту демонстраційного матеріалу та доповіді	14.06.2023р.- 20.06.2023р.	
16.	Подання роботи рецензенту та отримання рецензії	18.06.2023р.	
17.	Захист роботи перед АК	24.06.2023р.- 25.06.2023р.	

Науковий керівник _____ Єфімова Г. В.
(підпис) (прізвище та ініціали)

Студент _____ Білий А.В.
(підпис) (прізвище та ініціали)

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ КРАЇНИ.....	9
1.1. Економічний розвиток країни як результат еволюції її економічної системи	9
1.2. Формування стратегії економічного розвитку країни в контексті інтеграційних процесів	16
1.3. Методика оцінки економічної ефективності стратегій	22
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ТА ОЦІНКА ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ	30
2.1. Оцінка економічної основи євроінтеграційного шляху України	30
2.2. Оцінка впливу Угоди про асоціацію між Україною та ЄС на показники економічного розвитку України	36
2.3. Аналіз стратегій зовнішньоекономічного розвитку України	52
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМКИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СТРАТЕГІЇ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ.....	62
3.1. Сценарії розвитку України в рамках євроінтеграції.....	62
3.2. Перспективні напрямки вдосконалення національної зовнішньоекономічної стратегії.....	70
ВИСНОВКИ.....	77
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	80

ВСТУП

Актуальність теми роботи. Необхідність пошуку перспективних напрямків удосконалення стратегії економічного розвитку України насамперед визначається її значним ресурсним потенціалом, який забезпечує можливості для сталого розвитку економіки: наша країна розташована на перетині загальноєвропейських магістралей, має значні земельні ресурси, суттєвий потенціал для розвитку економіки, а також має потенціал людського капіталу, який характеризується наявністю високоосвіченого населення. Крім того, Україна є домом для конкурентоспроможних компаній металургійної промисловості, обробної промисловості та високотехнологічної космічної та ракетної промисловості.

Україна межує з країнами Європейського Союзу і, завдяки виходу до акваторії Чорного моря, має прямий вихід на ринки Близького Сходу, що динамічно розвиваються. Завдяки сукупності цих факторів вона здатна в майбутньому відігравати провідну роль у світовій економіці.

З моменту здобуття Україною незалежності наша держава лише частково реалізувала свій потенціал. Через відсутність довгострокових стратегій, прогалин в інституційній базі, політичні розбіжності та широке поширення так званої тіньової економіки державному уряду було важко здійснити навіть найперспективніші реформи.

Широкомасштабне військове вторгнення Російської Федерації в Україну вимагає докорінного перегляду підходів до формування політики у сфері державного регулювання економіки та пошуку нових, більш ефективних методів управління економікою. Основними викликами сьогодення для національної економіки є падіння рівня виробництва, зростання кількості безробітних, послаблення фінансової стійкості та загроза монетарній стабільності.

Проте навіть у рамках широкомасштабних військових дій, які охоплюють значну частину території держави, Україна, завдяки власному географічному положенню, значним природним ресурсам і людському капіталу, має оптимальний потенціал для використання переваг глобалізації та євроінтеграція.

На жаль, відсутність чіткої довгострокової стратегії соціально-економічного розвитку значно знижує темпи та масштаби модернізації економіки в умовах, коли держава має адаптувати національну економіку до європейського інституційного середовища якомога швидше. Тому питання вдосконалення національної економічної стратегії в рамках європейської інтеграції набуло значного значення та потребує поглибленого наукового дослідження.

Праці видатних вітчизняних дослідників, серед яких В. Базилевич [1], С. Бестужева [3], А. Бойк [4], А. Веселовський [6], О. Дмитренко [9], І. Жаліла [12], К. Каймашникова [14] та ін. присвячені науковим підходам до формування та вдосконалення стратегії розвитку. Соціально-економічній адаптації України в рамках європейської інтеграції присвячені публікації А. Батаренка [2], М. Бондарця [5], В. Гавури [7], К. Єлісєєвої [11], Вар'яніченко О.В. [13] та ін.

Мета і завдання роботи. Метою кваліфікаційної роботи є теоретичне обґрунтування, розробка науково-методичних засад і практичних пропозицій, спрямованих на вдосконалення механізму формування та реалізації зовнішньоекономічної стратегії України з урахуванням курсу європейської інтеграції.

Завдання дослідження полягають в наступному:

- дослідження сутності економічного розвитку в аспекті еволюції економічної системи;
- оцінка економічної основи євроінтеграційного шляху України та виявлення зовнішньоекономічних пріоритетів;
- порівняльний аналіз економічного розвитку України в період до та після підписання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом;
- аналіз зовнішньоекономічної стратегії інтеграції України та розробка двоетапної моделі її вдосконалення.

Об'єктом дослідження виступають процеси формування та реалізації зовнішньоекономічної стратегії України в умовах європейської інтеграції.

Предметом дослідження є науково-методичні засади, механізми та інструменти вдосконалення формування та реалізації зовнішньоекономічної стратегії України в контексті європейської інтеграції.

Теоретичною і методологічною базою Методологічною базою для дослідження процесів формування та реалізації національної економічної стратегії України в умовах європейської інтеграції є теоретичні підходи, які дозволяють комплексно вивчити ці процеси. Серед них важливе місце займає системний підхід, який розглядає національну економічну стратегію як частину єдиної системи, взаємопов'язаної з іншими економічними і соціальними системами. Інституціональний підхід акцентує увагу на ролі інституцій у процесах формування та реалізації економічної стратегії. Компаративний підхід дозволяє порівняти досвід європейських країн у формуванні та реалізації економічних стратегій і використати найкращі практики для України. Еволюційний підхід допомагає простежити зміни і розвиток економічних стратегій у часі, враховуючи історичний контекст.

Методичною базою дослідження є аналіз нормативно-правових актів, який включає дослідження законодавства та регуляторних документів, що визначають економічну політику і стратегії України. Статистичний аналіз використовує статистичні методи для оцінки економічних показників та тенденцій. Економіко-математичне моделювання передбачає застосування моделей для прогнозування економічного розвитку та оцінки впливу різних факторів на національну економіку. Додаткові методи включають контент-аналіз, що передбачає вивчення змісту публікацій, офіційних документів та дослідницьких матеріалів. Моніторинг та оцінка дозволяють відстежувати та оцінювати поточні результати реалізації економічної стратегії. Анкетування проводиться серед представників бізнесу, громадських організацій та громадян для виявлення їхнього бачення та очікувань щодо економічної стратегії. Використання зазначених методологічних і методичних підходів дозволить провести всебічний аналіз та розробити обґрунтовані пропозиції щодо вдосконалення національної економічної стратегії України в умовах європейської інтеграції.

Інформаційною базою дослідження є фундаментальні праці вітчизняних та зарубіжних економістів у галузі економічної теорії з питань формування та реалізації стратегії економічного розвитку держави, законодавчої бази в контексті реалізації стратегії європейської інтеграції. наших національних, періодичних та монографічних видань, документів міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференцій, які розкривають сутність та особливості реалізації стратегії економічного розвитку України в рамках європейської інтеграції, а також офіційні документи Держстатистики України та міжнародних організацій.

Структура і обсяг роботи. Кваліфікаційна робота викладена на 83 сторінках і складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел. В роботі містяться 13 таблиць та 15 рисунків. Список використаних джерел включає 40 найменувань на чотирьох сторінках.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ КРАЇНИ

1.1. Економічний розвиток країни як результат еволюції її економічної системи

Проблема економічного зростання будь-якої країни є багатоаспектним поняттям, оскільки вона, поряд з економічним аспектом, пов'язана із забезпеченням соціологічних, політичних, моральних і загальнолюдських аспектів життя громадян. Тому безсумнівно, що постійно зростаюча економіка країни більш здатна задовольняти зростаючі потреби людей і вирішувати різні соціально-економічні проблеми як всередині держави, так і на міжнародному рівні. Слід зазначити, що ресурси, необхідні для забезпечення високих темпів економічного зростання, значно зросли з їх розгортанням у середині ХХ ст. науково-технічна революція з її подальшим розвитком і поглибленням.

Разом з тим, на початку ХХІ століття цивілізований світ зіткнувся зі значною кількістю старих і нових дилем, що об'єктивно спонукає низку науковців до думки про необхідність подальшого економічного зростання (оскільки суспільство вже досягло високого рівня життя), в яких межах, коли це стане економічно і соціально небезпечним для суспільства [18].

В даний час проблема економічного зростання стосується всіх країн, незалежно від рівня їх економічного розвитку. Протягом останнього століття досліджувана тематика була актуальною для вітчизняної та зарубіжної періодичної преси. З'являється певна кількість статей і монографій; у підручниках з макроекономіки цій проблемі приділяється особлива увага. На рівні кожної країни (як і на міжнародному рівні) затверджено значний перелік нормативних документів, що регулюють економічне зростання держави та спрямовані на збереження та захист навколишнього природного середовища. У зв'язку з глобалізацією світової економіки питання обмеженості ресурсів значно

актуалізувалося, що зробило вивчення цієї теми актуальним як для окремих країн, так і для всієї міжнародної економіки.

Серед зарубіжних учених, які зробили вагомий внесок у теорію економічного зростання, виділяються: Й. Шумпетер, С. Кузнець, Ф. Бордель, Г. Беккер, Т. Шульц, М. Портер. У нашій країні перші теоретичні дослідження проблем економічного розвитку пов'язані з дослідженням перспективного планування. Водночас питання економічного зростання було однією з ключових проблем соціально-економічного характеру, оскільки визначало умови перетворення держави на постіндустріальну країну з новітньою матеріально-технічною базою.

Значний внесок в еволюцію теорії економічного розвитку належить М. Ковалевському, Г. Фельдману та М. Кондратьєву. Зокрема, сформована Г. Фельдманом економіко-математична модель певною мірою передбачила окремі положення теорії економічного зростання, які згодом були розвинені зарубіжними вченими. Водночас довгі хвилі (цикли) Миколи Кондратьєва продовжують залишатися предметом дослідження плеяди всесвітньо відомих учених та економістів.

У 1970-1980 роках на території нашої країни в галузях природничих, технічних та гуманітарних наук активізувалися дослідження, присвячені проблемам інтенсифікації економічного росту на основі науково-технічного прогресу з орієнтацією на його якісні характеристики. У цей час було розроблено економіко-математичну модель росту, досліджено регіональні господарські зв'язки та відповідні відтворювальні процеси, що визначають рівень зростання і розвитку економіки [17]. Дослідження проблем і умов розвитку теорії економічного росту тривають і на сьогодні.

Показники темпів та якості економічного росту залежать від низки зовнішньополітичних і зовнішньоекономічних факторів. Проте сам факт економічного росту не має бути самоціллю громадянського суспільства, оскільки він має супроводжуватися зростанням рівня та якості життя населення держави, зниженням показників диференціації доходів у суспільстві (згідно з “кривою Лоренца”), впровадженням структурної модернізації національної економіки.

Таким чином, завданням громадянського суспільства є не лише економічне зростання, а й сталий соціально-економічний розвиток.

Як зазначено вище, протягом ХХ століття економічний розвиток держави ототожнювався вченими з її економічним ростом, що трактувалося як зростання показників ВВП чи середньодушового доходу. Перші тенденції до зміни цього підходу з'явилися у зв'язку з неоднозначним досвідом розвитку колишніх колоній великих метрополій, оскільки у 1950-1960 роках більшість із них демонстрували високі темпи зростання ВВП і середньодушового доходу, проте рівень життя населення залишався стабільно низьким. Таким чином, досвід країн, що розвиваються, дозволив оцінити невірність підходу до ототожнення показників економічного розвитку держави та її економічного росту [25].

Варто уточнити, що формування передумов для економічного розвитку держави передбачає реалізацію структурних перетворень національних економік, трансформацію структури споживання, що полягає у зниженні частки витрат на продовольство. Зокрема, більшість науковців визначає економічний розвиток як процес, у рамках якого протягом тривалого часу фіксується зростання показників реального середньодушового доходу населення держави за умови одночасного дотримання двох ключових умов: зниження або збереження незмінною кількості осіб, які живуть за межею бідності, та зниження або збереження показника нерівності у розподілі доходів населення держави.

Цей підхід до проблем економічного розвитку демонструє тенденцію до зміщення акцентів у процесі економічного зростання держави на боротьбу з нерівністю, бідністю, безробіттям і підвищення якості життя населення держави. Таким чином, варто узагальнити, що проблеми економічного зростання є важливими як для економіки держави загалом, так і для окремого громадянина, який проживає в цій державі.

Темпи розвитку світової економіки можна охарактеризувати наступними аспектами. По-перше, процес глобалізації сприяє об'єднанню національних економік у єдину загальносвітову систему, одночасно стандартизуючи структурні елементи економік відповідно до вимог транснаціоналізації. Це забезпечує зростання динамізму міжнародних економічних відносин. По-друге, зростає

розрив у рівні розвитку між найбільш розвиненими та найбіднішими державами, а також збільшуються відмінності соціально-економічного розвитку в межах різних груп держав.

Також варто зазначити, що процес динамічного глобального економічного розвитку обґрунтовує необхідність трансформації та модернізації національної стратегії розвитку держави. Це повинно враховувати не лише національні традиції та особливості соціально-економічних відносин і ринкових механізмів, але і глобальний світовий ринок.

В економіці вільного ринку держава не відіграє жодної ролі у розподілі власних ресурсів. Усі рішення щодо розподілу ресурсів і товарів належать виключно домашнім господарствам і різного роду приватним підприємствам (фірмам) на відповідних ринках. Ціна на той чи інший товар встановлюється з урахуванням попиту і пропозиції, при цьому вона є ключовим індикатором (інструментом) усунення надлишку чи дефіциту товару або послуги. Також вартість визначає і те, для кого саме здійснюється виробництво певної речі.

Протилежною до ринкової є командна економіка, у якій усі рішення щодо виробництва, споживання і розподілу приймаються виключно державою.

Вагоме місце в усіх системах займає так звана “змішана” економіка, що ґрунтується на приватній формі власності й системі вільних ринків, проте уряд держави все ж має переважну роль. У такій системі державна політика зазвичай спрямована на всі соціально-економічні напрями: зокрема, зниження безробіття та боротьбу з інфляцією. Ця політика здебільшого здійснюється через два можливих шляхи:

- 1) кредитно-грошову політику;
- 2) податково-бюджетну політику.

У першому випадку держава зобов'язана знизити обсяг закупівель та підвищити податки, що суттєво впливає на обсяг споживання. Другий варіант є актуальним та стимулюючим під час криз чи спаду, проте також використовується для подолання інфляції. У цьому випадку держава знижує податкову ставку та збільшує обсяг закупівель, що сприяє зростанню сукупного попиту.

В окремих державах зберіглася так звана традиційна система, яка, виходячи з її назви, базується на сформованих століттями традиціях, які є ключовими в питаннях розподілу послуг. Повний перелік благ, їхній розподіл та технологія ґрунтуються лише на місцевих звичаях, а роль членів суспільства визначається кастовою приналежністю та спадковістю. Цей тип розподілу зберігається виключно в слаборозвинених державах із низьким рівнем науково-технічного прогресу [5].

Динамічний розвиток міжнародних економічних відносин спровокував посилення взаємодії і співпраці держав і регіонів. У кінці XX століття відбулись значні зміни у міжнародних економічних відносинах, сутність яких проявлялась у динамічному розвитку глобалізаційних процесів та посиленні трансконтинентальних потоків товарів, послуг і фінансів. Варто зазначити, що глобалізація є сучасною стадією розвитку міжнародних економічних відносин, результатом трансформації суспільства з індустріального у постіндустріальне, усе більше впливаючи на формування стратегії розвитку держави та регіону.

Таким чином, наприкінці минулого століття у термінології провідних світових учених-економістів з'явилося поняття "глобалізація", що обумовлено інтернаціоналізацією міжнародних економічних відносин. Характерними ознаками процесу глобалізації вважаються наступні:

- 1) вихід за межі індустріалізації, новітній постіндустріальний період розвитку міжнародних економічних відносин;
- 2) об'єднання зусиль держав і глобальне осмислення проблем політичного, економічного, соціального і культурного плану;
- 3) еволюція умов існування суспільства у напрямку економічної і інформаційної інтегрованості, рівності народів і рас, загального панування миру на планеті, тобто – людства, «інтегрованого в одне ціле» (згідно з ученням В. І. Вернадського) [7];
- 4) зростання загального доходу держав, обсягів міжнародної торгівлі, іноземних інвестицій, виробництва і споживання;
- 5) економічний ріст найменш заможних держав, інтелектуалізація суспільства й економіки.

Дослідження сутності, причин і наслідків глобалізаційних процесів стало ключовою темою економічних досліджень кінця XX – початку XXI століття. Зокрема, плеяда американських науковців (Д. Хелд, Д. Гольдблатт, Е. Макгрю та Дж. Перратон), котрі є провідними дослідниками питання глобальних трансформацій, сформулювали наступне визначення поняття “глобалізація”: “...є процесом (чи сукупністю процесів), що втілює у собі динамічну трансформацію просторової організації соціальних відносин і взаємодій, котрі вимірюються при допомозі показників їхньої протяжності, інтенсивності, швидкості та впливу, що, у свою чергу, породжує міжконтинентальні і міжрегіональні потоки чи структури активності взаємодій і проявів влади” [8].

Відповідно до твердження П. Ратленда, економічний вимір процесів глобалізації має такі ключові ознаки:

- 1) еволюція у інформаційних технологіях;
- 2) економічна революція (стимуляція політики економічного росту);
- 3) регіоналізація світової економіки;
- 4) поляризація економіки.

У зв'язку з цим, науковці вважають доцільним, що еволюція глобалізаційних процесів сприяє посиленню інтернаціоналізації, регіоналізації і транснаціоналізації, оскільки створюються нові регіональні структури, покликані сприяти нарощенню обсягів виробництва та торгівлі між державами, формуванню преференцій і зниженню бар'єрів у торговельно-економічній діяльності країн.

Однією з тенденцій розвитку глобалізації міжнародних економічних відносин є формування глобального органу (або органів) управління, який здійснюватиме контроль за процесами взаємодії між державами й угрупованнями. Варто зауважити, що так званий “глобальний уряд” представлено такими міжнародними організаціями: Міжнародний валютний фонд, Світовий банк, Всесвітня торгова організація й інші. Одержавши повноваження глобальних регуляторів, ці структури виконують функції глобального управління, оскільки контролюють і регулюють переважно політичні та економічні (включаючи товарно-грошові) відносини між країнами.

Досліджуючи сутність і особливості розвитку глобалізаційних процесів у ХХІ столітті, варто зазначити, що глобалізація міжнародних економічних відносин відбувається під сталим впливом глибокої взаємної залежності складових факторів світового господарства. Це зростає в умовах динамічного розвитку інтернаціоналізації виробництва і обміну, а також подальшої інтенсифікації інтеграційних процесів. Одночасно розвивається процес глобального синтезу у світовому масштабі, котрий, будучи суперечливим за своїм характером, охоплює всі держави світу.

Ключовим центром динамічної рівноваги за умов функціонування ринкової економіки на поточному етапі розвитку глобалізаційних процесів є, першочергово, задоволення базових потреб людини. У цих умовах ключовим механізмом досягнення ринкової рівноваги вважається баланс між платоспроможним попитом громадян держави і пропозицією. Важливо зазначити, що попит та пропозиція розглядаються не лише з позиції обмеженого локального ринку, але і в глобальному вимірі.

Групування і функціонування підприємств усіх галузей національного господарства, які діють на певній території, а також фінансові результати їхньої господарської діяльності формують економічний ресурсний потенціал цього регіону. Рівень його соціально-економічного розвитку є одним із ключових показників економічного росту держави. Гармонійний соціально-економічний розвиток регіонів є одним із ключових завдань держави. Як зазначено Л. Г. Руденком, С. А. Лісовським та Є. О. Маруняком, реалізація стратегії економічного розвитку регіону полягає в системі заходів, спрямованих на виконання довготермінових завдань. Результатом цих заходів є соціально-економічний розвиток держави з урахуванням оптимальної участі регіонів у вирішенні цих завдань, що визначаються реальними передумовами і обмеженнями їхнього розвитку.

Отже, можна резюмувати, що формування ефективної системи контролю на національному, регіональному та глобальному рівнях є пріоритетним завданням сучасних глобальних акторів, тобто держав та міжнародних груп. Водночас стратегії безпеки та антикризові стратегії виступають як протидії для

забезпечення соціальної та економічної безпеки розвитку суспільства, оскільки неможливо реалізувати глобальне управління без чітко сформульованих тактичних і стратегічних програм їх досягнення. Ключова роль у сучасних міжнародних економічних відносинах відводиться національним стратегіям розвитку, а також міжнародним, регіональним і глобальним стратегіям.

1.2. Формування стратегії економічного розвитку країни в контексті інтеграційних процесів

Розробка стратегії економічного розвитку країни здійснюється залежно від наявних у неї можливостей на момент формування ресурсного потенціалу та факторів зовнішнього (міжнародного) середовища. У науковій літературі сутність стратегії економічного розвитку держави трактується як економічна політика держави, розрахована на довгострокову перспективу та передбачає досягнення ключової мети – забезпечення умов для сталого соціально-економічного розвитку держави.

Ця стратегія в основному включає довгострокові, найбільш обґрунтовані та першочергові плани держави, завдання її уряду щодо обсягів і структури виробництва, обсягу доходів і видатків бюджету, структури податків, індексу цін, суми капітальних вкладень та заходів соціального захисту населення [14]. У більшості випадків державні стратегії економічного розвитку оформлюються у вигляді програми дій, яка надається урядом і є ключовим документом довгострокового розвитку країни, в якому основна увага приділяється фундаментальним пріоритетним напрямкам модернізації своєї економіки на період від 5 до 10 років. Формування цілей, шляхів їх досягнення та очікувань щодо запланованих результатів у майбутньому визначило розвиток стратегічного планування та управління. На даний час існує багато підходів до розкриття поняття «стратегія розвитку підприємства», найбільш поширеним є визначення стратегії як:

- 1) набір правил діяльності компанії;

- 2) система заходів (або план) для досягнення визначеної мети;
- 3) засіб отримання конкурентних переваг або залучення нових клієнти;
- 4) набір перспективних орієнтирів;
- 5) програми послідовних дій;
- 6) позиція фірми на ринку та ін.

Зазначимо, що дослідженню сутності економічної стратегії присвячені праці видатних вчених-економістів. За результатами аналізу найбільш поширених трактувань зазначеної економічної категорії, складено табл. 1.1.

Таблиця 1.1

Систематизація наукових підходів щодо тлумачення сутності економічної стратегії

Автор	Характеристика
Г. Савенко [24]	Стратегією підприємства є систематичний перспективний розвиток середовища і підприємництва, котрий включає формування місії, довготермінових цілей та шляхів й правил прийняття рішень задля максимально ефективної реалізації стратегічного ресурсного потенціалу, переваг та можливостей, зниження вагомості слабких сторін і захист від загрозливих чинників зовнішнього середовища з метою зростання прибутковості у майбутньому
Д. Куїнн [31]	Ефективна стратегія розвитку повинна містити у собі наступні найважливіші елементи: 1) ключові цілі (чи завдання) діяльності; 2) найбільш вагомі елементи політики, котрі направляють чи обмежують напрямки діяльності; 3) послідовність основних заходів (чи програму), спрямованих на досягнення запланованих цілей, що не виходять за рамки обраної політики
А. Чандлер [30]	Стратегія є визначенням основних довготермінових цілей та завдань господарства і формування курсу дій і розподілу ресурсів, котрі є необхідними для досягнення вказаних цілей. У відповідності до стратегії визначається структура. Завданням стратегії є визначення довгострокових цілей підприємства, планування дій та розміщення необхідних для виконання поставлених завдань ресурсів.

М. Мескон [32]	Стратегія є детальним всебічним комплексним планом, призначеним для забезпечення здійснення місії організації і досягнення поставлених цілей
І. Ансофф [29]	За власною суттю стратегія є набором правил для прийняття рішень, котрими організація керується протягом власної діяльності
М. Портер [33]	Конкурентна стратегія є таким видом стратегії, на основі котрої підприємство здатне вести конкурентну боротьбу й котра визначає цілі і засоби їхнього досягнення

Складено автором

Аналіз визначень, наведених в табл. 1.1, дає можливість сформулювати власне визначення сутності соціально-економічної категорії «стратегія економічного та соціального розвитку». На нашу думку, вона полягає в розробці довгострокового плану, який складається з комплексу взаємопов'язаних послідовних дій і розробляється з метою досягнення стратегічної мети, яка відповідає пріоритетам компанії, певної організації чи держави. і є основою для їх ефективного функціонування та подальшого розвитку. Основним результатом реалізації стратегії є соціально-економічний розвиток, який у свою чергу є фундаментальним інструментом забезпечення зазначеного розвитку суспільства.

Типи стратегій в залежності від призначення представлені на рис. 1.1.

Рис. 1.1. Види стратегій в залежності від призначення

Розроблено автором за [29-33]

При такій різноманітності завдань, вирішення яких необхідне для створення перерахованих умов економічного зростання, розглядаємо найважливіші питання переліку, обсягу та гарантованого попиту на продукцію, випуск якої планується, оскільки вони визначають кінцеві результати. ефективної реалізації кінцевої мети стратегії соціально-економічного розвитку держави [5].

Таким чином, стратегія економічного розвитку держави – це план трансформації народногосподарського комплексу держави, в якому вказується здійснення заходів, які дозволять у найближчому майбутньому виробляти конкретну продукцію певної якості. При цьому всі інші умови, обрані за допомогою цього алгоритму, також тісно пов'язані між собою і являють собою елементи виробничого ланцюжка, який включає: сировина – матеріали – виробничий процес – готова продукція – споживач, при цьому ефективно працюючи лише в умови налагодженої транспортної інфраструктури, кредитно-грошової політики та кадрового забезпечення, що стимулюватиме виробничу сферу.

Слід зазначити, що обґрунтувати певний вибір стратегії розвитку можна лише за допомогою існуючих та перевірених соціально-економічних законів, оскільки описані в них процеси відбуваються за чітко визначеними алгоритмами та призводять до прогнозованого результату.

Особливістю сучасного світового ринку є те, що, незважаючи на загальне вирівнювання міжнародного рівня якості продукції, що випускається, споживачі все більше орієнтуються не лише на марку, характерну для кінця 20 століття, а й на параметри. товару та його ціни. Поєднання цінових показників і якості продукції, що випускається, підкоряючись законам комерційної конкуренції, все більше впливає на ринки збуту, виводячи їх зі стану стабільності.

У рамках проведеного дослідження також розглянуто систему взаємопов'язаних перетворень, необхідних для формування обраних за запропонованими алгоритмами умов успішного розвитку економіки держави.

Важливим і беззаперечним фактором є держава в реалізації плану, спрямованого на переведення економіки країни на ефективну модель розвитку шляхом активізації процесів впровадження результатів фундаментальних і

пошукових досліджень, з метою визначення цілей і завдань розвитку. Слід також відзначити роль державного управління, визначаючи в процесі визначення пріоритетність галузей та обсяги їх фінансування, здійснення структурних перетворень в економічній сфері, модернізацію транспортної інфраструктури, організацію кадрового забезпечення тощо. Крім того, спроба перекласти відповідальність за трансформацію виробничого сектора економіки країни в сферу бізнесу призвела до значного погіршення міжгалузевих і внутрішньогосподарських зв'язків, падіння обсягів ВВП і результатом цього стало значне посилення прив'язки національної грошової одиниці штатів до цін на вуглеводневу сировину, що видобувається на їх території.

Рівень участі бізнесу в суспільному житті держави також не повною мірою відповідає вимогам і проблемам суспільства, що призводить до його розшарування та підвищення соціальної напруги через незадоволеність виконанням завдань, поставлених соціальними інститутами. Тому все більшого значення набуває відповідальна регулююча роль державних інституцій у діяльності всього державного господарського комплексу, у налагодженні взаємовигідних і соціально орієнтованих відносин з бізнесом. Місією держави має бути регулювання ключових соціально-економічних процесів, пов'язаних з періодом економічних перетворень, що відбуваються в державі [18].

Для реалізації стратегічних завдань, що стоять перед економічним сектором, ключовим питанням є формування інститутів довгострокового планування з урахуванням структурних форм сучасних міжнародних економічних відносин. Ліквідація необхідних елементів державного планування в економіці призводить до неможливості гармонійного та взаємопов'язаного розвитку окремих галузей і всього економічного комплексу країни. Для досягнення визначених цілей економічного розвитку необхідно здійснити системні та структурні зміни в органах державного управління та в моделі функціонування державного промислового комплексу із запровадженням елементів раціонального планування.

Формування стратегії економічного розвитку в період рецесії або економічної стагнації обов'язково повинно базуватися на передових досягненнях

фундаментальної та прикладної науки, оскільки тільки в цьому випадку можливе найсуттєвіше підвищення ефективності процесів промислового виробництва та якості продукції, які користуються попитом на ринку. Неодмінною умовою досягнення поставленої мети є належне фінансування фундаментальних і прикладних наукових досліджень, пов'язаних із впровадженням їх результатів у подальше виробництво. В результаті завдяки впровадженню новітніх технологій досягається випуск конкурентоспроможної продукції, яка не поступається і не перевершує за характеристиками, властивостями чи якістю аналогічні вітчизняні та іноземні зразки. Ці продукти дозволяють швидко прискорити зростання економічних показників держави та забезпечити її стабільний розвиток у майбутньому.

Як зазначалося вище, завдання складання переліку першочергових товарів, які будуть пропонуватися для реалізації, є одним із ключових, оскільки визначає кінцеву мету розвитку виробничого сектору економіки держави. Незалежно від структури та специфіки поставлених завдань кожен із зразків продукції, що випускається, можливий завдяки діяльності конкретної галузі або групи виробництв, пов'язаних виробничими циклами. Таким чином, надаючи пріоритет певним видам продукції, стратегія розвитку визначає також пріоритет галузі, яка її виробляє. Тому наведений алгоритм передбачає прив'язку вибору пріоритетної галузі відповідно до запропонованих вимог до пріоритетного продукту, дотримання якого здатне забезпечити технологічну модернізацію самої галузі та залучити до національної економіки максимальну кількість суміжних галузей. . комплекс держави в цих процесах [4].

Таким чином, обраний як пріоритетний, зазначений продукт повинен відповідати таким основним вимогам:

- 1) висока конкурентоспроможність, наявність нових властивостей, характеристик або можливостей;
- 2) висока технологічність, адаптованість до сучасних науково-технічних відкриттів і розробок;
- 3) актуальність протягом життєвого циклу, який триватиме значний період часу;

4) попит в інтересах господарської діяльності та розвитку регіону, сектору та галузі народногосподарського комплексу держави;

5) формування виробництва та міжгалузева кооперація значної кількості суміжних галузей господарства у виробництві готової продукції.

Пріоритетний у переліку процес планомірного переоснащення підприємств з виробництва продукції здатний забезпечити максимальне охоплення галузей усього виробничого сектору економіки держави. Як приклад вибору шляху стратегічного розвитку держави доцільно охарактеризувати шлях індустріально розвинутих держав (Німеччина, Японія, Велика Британія, Сполучені Штати Америки та ін.). У цих країнах, як і в усьому світі, до високотехнологічних і найбільш наукомістких галузей промисловості належать атомна, електронна, автомобільна та авіаційна промисловість, енергетика, космічна промисловість та деякі інші. У процесі вибору пріоритетних галузей, як ключовий чинник вибору стратегії економічного розвитку, необхідно враховувати фактор залучення продукції певної галузі до подальшої господарської діяльності.

Представлений алгоритм формування стратегії економічного розвитку країни, заснований на світовій практиці модернізації виробничої сфери, передбачає можливість формування «гнучкого» високотехнологічного промислового виробництва, яке матиме високу адаптивність і в перспективі забезпечуватиме стійке зростання економіки та швидке реагування на непередбачувані виклики глобалізованої міжнародної економіки.

1.3. Методика оцінки економічної ефективності стратегій

У сучасних умовах, що характеризуються відкритістю та глобалізацією міжнародних економічних відносин, конкурентоспроможність є ключовим завданням економічної політики більшості розвинених країн. Як свідчать результати аналізу науково-практичних розробок у галузі дослідження ефективності стратегічного управління, цей етап процесу планування найменше сприяє уніфікації. Це зумовлено такими причинами [7]:

1. При розробці стратегій для кожної конкретної держави враховуються її специфічні умови, завдяки чому стратегії виводяться із специфіки країни.

2. Вплив на економічний розвиток країни унікальної комбінації факторів зовнішнього та внутрішнього середовища, що може змінити ефективність реалізації зазначеної стратегії. Тому основні передумови та чинники успіху функціонування та розвитку соціально-економічної системи країни слід аналізувати не лише в її межах, а й поза нею. У сучасних умовах ефективність державної стратегії залежить від адаптації до політичних, економічних, соціальних, технологічних і культурних факторів.

3. Відсутність єдиного горизонту планування, що має велике методичне значення. Переважно плановий період має враховувати, крім циклічних коливань економіки, загальні тенденції економічного розвитку.

4. Наявність високої залежності від складу та кількості критеріїв, системи показників і нормативів оцінки ефективності реалізації стратегії економічного розвитку країни щодо ієрархічного рівня оцінок (у даному випадку – національного або глобальні) та їх призначення (зокрема – уряд, бізнес чи населення) [7].

Світовий досвід функціонування мікро- та макроекономічних середовищ свідчить про значну затребуваність на всіх рівнях управління (рівні підприємства, державної влади) оцінки ефективності стратегічного планування соціально-економічного розвитку країни.

При цьому оцінка ефективності реалізації управлінських рішень в економічній теорії та практиці здійснюється з точки зору двох ключових підходів:

- цільовий підхід, за яким визначається рівень досягнення цільових показників розвитку та функціонування певної держави (стратегічна ефективність стратегії економічного розвитку держави);
- витратний підхід, який передбачає оцінку показників використання та трансформації ресурсів у процесі функціонування та розвитку певної держави (тактична чи оперативна ефективність реалізації стратегії економічного розвитку держави).

Виділимо основні елементи стратегічного розвитку економічної системи держави, серед яких:

- ✓ система цілей розвитку країни як науковий прогноз подальших результатів її розвитку;
- ✓ сукупність ресурсів, засобів і методів досягнення бажаних цілей соціально-економічного розвитку країни;
- ✓ система мотивації та стимулювання економічного розвитку країни [9].

Підсумовуючи, припустимо, що стратегічна ефективність економічного розвитку країни, таким чином, визначатиметься насамперед рівнем наукової обґрунтованості цілей розвитку, відповідністю обраної стратегії визначеним цілям, а також ефективністю сформованої системи мотивація соціально-економічного розвитку країни.

Зазначимо, що оцінка рівня ефективності реалізації стратегії соціально-економічного розвитку країни повинна включати наступні етапи (рис. 1.2):

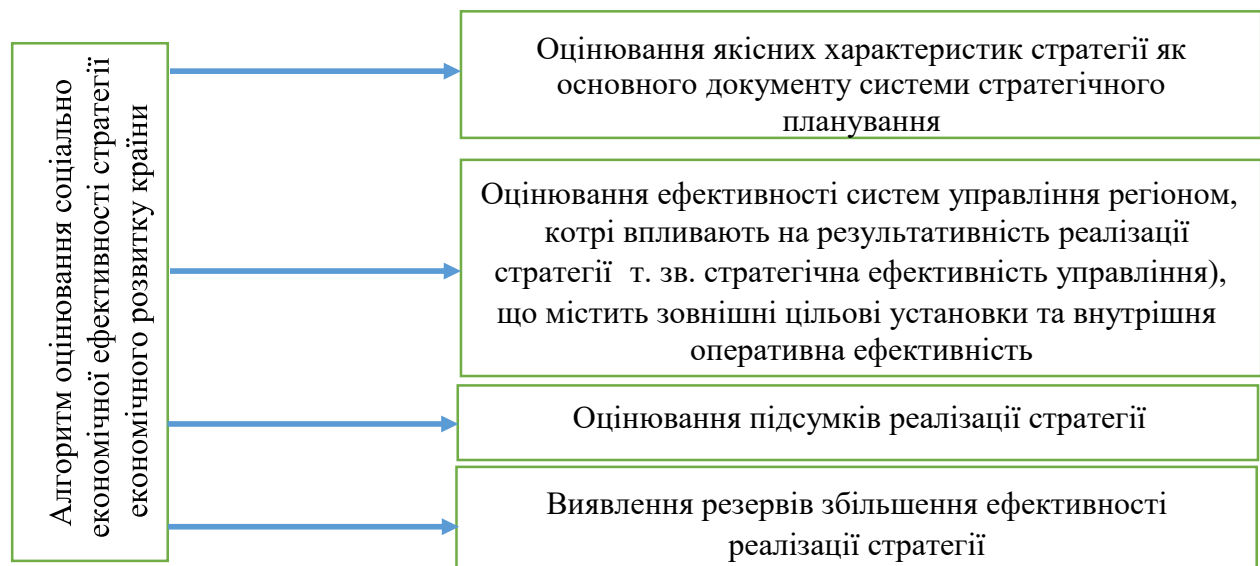

Рис. 1.2. Алгоритм оцінки соціально-економічної ефективності стратегії економічного розвитку країни

Розроблено автором за [25]

Зокрема, на початковому етапі головним є оцінка якісних параметрів стратегії економічного розвитку країни як документа стратегічного планування, що визначає пріоритети, цілі та завдання державного управління державою.

Важливим є введення поняття «стратегічні параметри розвитку та функціонування соціально-економічної системи країни». У системі стратегічного планування в групі цільових показників регіонального розвитку необхідно розрізняти контрольні параметри та контрольовані параметри, при цьому контрольні параметри визначатимуть характер розвитку системи відповідно до всіх основних аспектів державної політики. діяльність. Зміна стратегічних параметрів призведе до таких наслідків, які з точки зору органів управління системою будуть важливими, неодмінними або ймовірно такими.

Саме по собі поняття ефективності та важливості тих чи інших параметрів у різних системах істотно відрізняється, оскільки це зумовлено відмінностями певної внутрішньої структури систем, їх цілей та інтересів, набором певних зовнішніх вимог до характеристик якості ресурсів і комплекс зв'язків із зовнішнім середовищем тощо. Таким чином, значущість змін слід оцінювати не глобально, а в певному інтервалі, тоді як параметри розвитку економічної системи держави можуть стати стратегічними залежно від динамізму умов її функціонування [13].

Необхідно також розглядати можливість вибору та його керованість як важливі ознаки стратегічних параметрів. У зв'язку з тим, що інколи важко визначити набір стратегічних параметрів, центральне місце повинні займати показники, що характеризують потенціал економічної системи країни.

У свою чергу, ефективність стратегії економічного розвитку країни визначається рівнем обґрунтованості таких аспектів:

- 1) концептуальний аспект, який характеризує рівень розкриття змісту того, що необхідно зробити для досягнення цілей стратегії;
- 2) часовий аспект, який визначає способи реалізації обраної стратегії та визначає алгоритм реалізації управлінських функцій щодо досягнення цілей стратегії;
- 3) ресурсний аспект, який визначає, які засоби і в яких обсягах необхідні для використання;

4) технологічний аспект, що визначає засоби отримання результатів реалізації стратегії;

5) організаційно-управлінський аспект, що визначає цільову систему управління, яка окреслює шляхи і методи адаптації об'єкта управління – держави – до постійних змін як усередині держави, так і за її межами.

Таким чином, зміцнення системи стратегічного управління соціально-економічним розвитком, що забезпечує підвищення збалансованості та комплексності економічного розвитку держави та розміщення продуктивних сил, зміцнення збалансувати зобов'язання органів державного управління та їх фінансові можливості [22].

Стратегія зовнішньоекономічного розвитку країни розробляється для досягнення таких цілей (рис. 1.3):

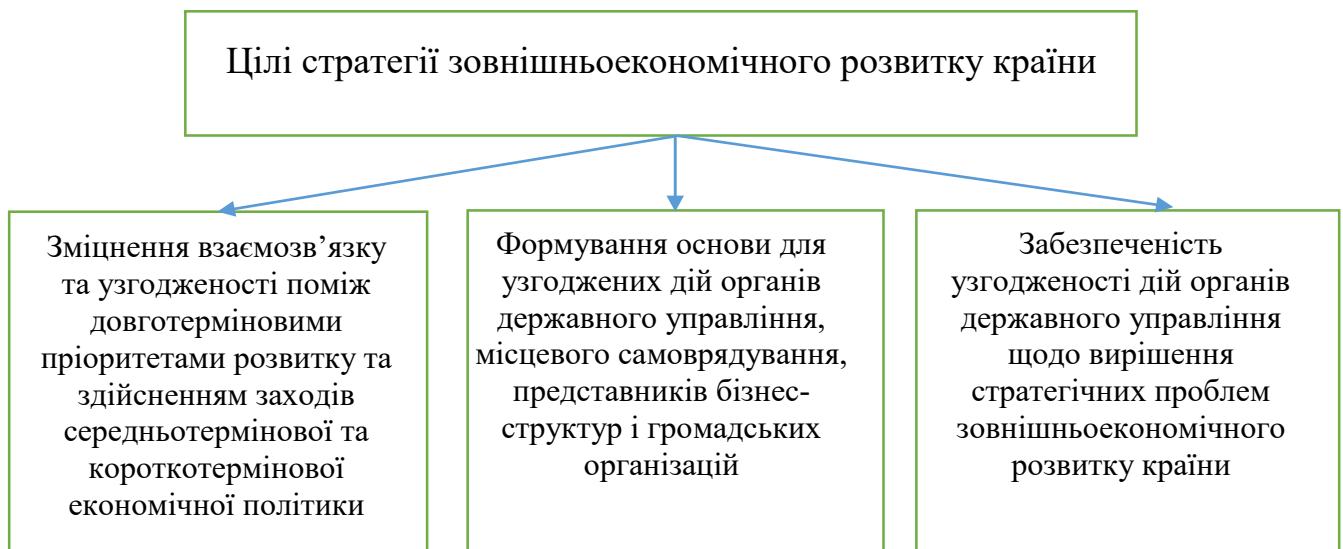

Рис. 1.3. Цілі стратегії зовнішньоекономічного розвитку країни

Розроблено автором за [22]

У процесі аналізу результатів реалізації стратегії необхідно оцінити стратегічну (зовнішню) ефективність реалізації стратегії та операційну (внутрішню) ефективність реалізації стратегії.

Досягнення стратегічної (зовнішньої) ефективності реалізації стратегії економічного розвитку країни дає змогу оцінити місце держави в міжнародних економічних відносинах та її місце в територіальному поділі праці, що досягнуто шляхом реалізації обраної стратегії та передбачає реалізацію наступних етапів:

1. Аналіз величини розриву між реальним і бажаним стратегічним становищем країни. Водночас ми вважаємо, що ключовим питанням стратегічного планування є визначення того, якою має стати держава, виходячи з існуючих і майбутніх умов і цілей її розвитку, а також залежно від зусиль, спрямованих на їх зміну. Характерно, що важливою є оцінка якості та результатів процесу переходу від існуючого стану до бажаного (виявлення слабких місць стратегічного потенціалу держави, аналіз заходів, спрямованих на їх подолання, визначення рівня виконання запропонованих заходів).

2. Зазначення умов, причин і факторів, що перешкоджають досягненню цілей і бажаних властивостей економічної системи країни.

3. Оцінка конкурентних переваг країни, досягнутих шляхом реалізації стратегії економічного розвитку, та оцінка їх значення в процесі досягнення стратегічного успіху.

4. Оцінка рівня реалізації державних інтересів шляхом реалізації стратегії соціально-економічного розвитку країни.

Досягнення оперативної (внутрішньої) ефективності реалізації стратегії регіону свідчить про ефективність використання стратегічного потенціалу країни для досягнення визначених стратегічних цілей і завдань її розвитку та передбачає наступні етапи:

1) визначення рівня досягнення стратегічних цілей шляхом порівняння запланованих і фактичних результатів, отриманих на певному етапі реалізації стратегії соціально-економічного розвитку країни;

2) оцінка кількісних показників ефективності реалізації стратегії економічного розвитку країни, а основними вимогами до кількісних показників є: їх розрахунок повинен здійснюватися за методиками, прийнятими міжнародними організаціями, та на основі матеріали державного статистичного спостереження, яке здійснюється в межах кожної країни;

3) оцінка якісних показників ефективності реалізації стратегії економічного розвитку країни на основі аналізу впливу результатів реалізації стратегії на розвиток економічного стану, об'єднаних у такі групи: організаційні результати (характеризують поточний стан сфери державного управління), соціально-

психологічні результати (характеризують рівень задоволеності населення станом), маркетинг результатів (імідж і бренд країни) [14].

Зауважимо, що вибір окремих типів критеріїв (економічних, соціальних, екологічних, науково-технічних, ринкових тощо), які характеризують певний рівень цілей стратегії соціально-економічного розвитку країни, має здійснюватися з урахуванням враховувати особливості економічної ситуації та наявності у країні відповідної інформаційної бази.

Оцінка ефективності реалізації стратегії соціально-економічного розвитку країни доповнюється виявленням резервів її покращення. Така оцінка здійснюється за допомогою статистичних звітів та соціологічних опитувань. Також здійснюється об'єктивна оцінка за результатами аналізу, моніторингу виконання завдань і пріоритетних цілей, визначених державною стратегією.

Відповідно до практики Європейського Союзу можуть використовуватись такі види оцінки ефективності реалізації стратегії економічного розвитку країни:

- 1) попередня оцінка вихідних позицій стратегії: наскільки саме її реалізація може вплинути на стан цільової групи та покращити загальну ситуацію в державі;
- 2) проміжна оцінка визначених стратегічних та операційних цілей, заходи щодо їх реалізації;
- 3) підсумкова оцінка, яка проводиться після завершення впровадження стратегії та має на меті оцінити її довгостроковий вплив на функціонування цільових груп, стійкість її подальших результатів.

Залежно від проведеної оцінки за результатами моніторингу визначається коло завдань, які будуть включені до стратегії. Критеріями оцінки можуть бути різні показники залежно від соціально-економічного розвитку країни, наявного на момент оцінки, зокрема:

- показник валового та національного внутрішнього продукту;
- ВВП на душу населення;
- показник доходів і видатків державного бюджету;
- кількість підприємств-суб'єктів підприємницької діяльності, їх динаміка;
- кількість фізичних осіб, які займаються підприємницькою діяльністю;

- наявність і стан основних засобів;
- набір індексів промислової продукції;
- сукупність показників та обсягів виробництва аграрного сектора;
- комплект показників виконаних будівельних робіт;
- набір індексів товарообігу у сфері роздрібної торгівлі;
- чисельність і динаміка популяції;
- сукупність демографічних показників;
- розмір середньомісячної номінальної та реальної заробітної плати;
- розмір мінімальної заробітної плати;
- розмір середньої пенсії;
- розмір прожиткового мінімуму тощо.

Зазначений стратегічний напрям окремої країни з обраною стратегічною метою дозволяє легко виявити та усунути всі виявлені аспекти обмежувальних факторів та негативних наслідків. У подальшому, за умови якісного виконання завдань та досягнення мети стратегії, що можливо лише за умови отримання позитивної оцінки ефективності самої стратегії, це сприятиме раціональному підходу збалансоване врахування всіх аспектів, передбачених самою концепцією, стратегією, програмами та державним і регіональними бюджетами [6].

Отримана інтегральна оцінка ефективності реалізації стратегії економічного розвитку країни є основою для оптимізації рішень у сфері державного управління, які приймаються на всіх рівнях державної влади, та розробки рекомендацій щодо вдосконалення самі стратегії з метою максимального досягнення стратегічних цілей розвитку країни та розробки більш оптимізованих стратегій у майбутньому.

Таким чином, повнота, достовірність та своєчасність оцінки стратегії економічного розвитку країни та ефективності її реалізації у стратегічних та оперативних аспектах сприяють своєчасному виявленню, своєчасному виявленню їх недоліків та розробці рекомендацій з урахуванням вимог та зміни. у стратегічному середовищі функціонування країни.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ТА ОЦІНКА ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

2.1. Оцінка економічної основи євроінтеграційного шляху України

З початком російсько-української війни перед національною економікою постало небачене за всю її історію випробування. Масштабне та підступне військове вторгнення до сусідньої держави завдало потужного удару по всіх ланках української економічної системи. Оскільки більшість політиків і експертів стверджують, що неможливо виграти війну без успіху на економічному фронті, необхідно сформулювати економічну концепцію функціонування того, що називається «економічним тилом» в умовах воєнних дій, зокрема – в рамках пріоритетного для нашої країни питання членства в Європейському Союзі.

У 2022 році Україна значно просунулася на шляху євроінтеграції.

Як наслідок, виникає низка питань щодо готовності України до вступу в Європейський Союз, особливо з точки зору економічної спроможності нашої держави. Щоб зрозуміти, наскільки держава готова до членства, необхідно з'ясувати, як саме вона виконує критерії, встановлені для держав-кандидатів [26].

Ключові критерії, яким необхідно відповідати під час вступу, - це так звані Копенгагенські критерії. Слід, однак, зазначити, що вони досить розпливчасті. Щодо економічної сфери, то лише стверджують, що кожен кандидат повинен мати «функціональну ринкову економіку, яка буде конкурентоспроможною на ринку Європейського Союзу».

Маастрихтські критерії (тобто критерії конвергенції), які зазвичай вважаються критеріями вступу до Європейського Союзу, вважаються більш чіткими.

Маастрихтські критерії складаються з чітких індикаторів, які демонструють рівень бюджетної та монетарної стабільності, а отже, часткове виконання Копенгагенських економічних критеріїв. Тому вважаємо за потрібне зараз перевірити відповідність нашої держави Маастрихтським критеріям.

Відповідно до Маастрихтських критеріїв необхідно, щоб:

1) середньорічний рівень інфляції не перевищив результатів трьох кращих країн ЄС за ціновою стабільністю більш ніж на 1,5%;

2) відношення державного боргу до рівня номінального валового внутрішнього продукту не перевищувало 60% і відношення дефіциту державного бюджету до рівня ВВП не перевищувало 3%;

3) показник номінальних процентних ставок за довгостроковими кредитами не повинен перевищувати індекс трьох найкращих за ціновою стабільністю країн ЄС більш ніж на 2%;

4) Рівень обмінного курсу щодо валюти Європейського Союзу (євро) залишався стабільним, і країна стала учасником Європейського механізму коригування валютного курсу, який впроваджується Європейською валютною системою (МСЕ II) протягом більш ніж двох років.

Ці показники оцінюють стан монетарної та бюджетної стабільності. З їх допомогою визначається, чи може держава увійти до єврозони, іншими словами, прийняти євро як власну валюту [27].

Слід зазначити, що навіть не всі нинішні країни-члени відповідають цим критеріям. Зокрема, труднощі з виконанням перелічених критеріїв все ще характерні для Польщі, Румунії, Угорщини та Чехії, які зберігають власні валюти, не ставши членами ERM II.

У цьому контексті характерним є досвід ряду держав Європейського Союзу, кожна з яких зіткнулася зі своїми труднощами із запровадженням євро.

З 2022 року Швеція виконує всі критерії, крім стабільного курсу цін: її центральний банк підтримує плаваючий обмінний курс, що виключає участь у згаданому механізмі. З формальної точки зору вона зобов'язана піти на цей крок, але правовий механізм примусу до Євросоюзу ще не розроблений.

Характерно, що Болгарія, яка не відповідає більшості критеріїв, стала членом ERM II. До початку 2023 року до цієї групи входила також Хорватія, яка чекала закінчення свого дворічного перебування в ERM II, щоб з січня 2023 року стати повноправною частиною зони євро [21].

Такі державні утворення, як Косово та Чорногорія, використовують євро як власну валюту, не будучи членами Європейського Союзу чи єврозони. Проте головне для нас – застосування українського досвіду.

Для нашої країни це означає, що для того, щоб стати членом Європейського Союзу, не обов'язково виконувати всі зазначені критерії, а це скоріше елементи подальшої інтеграції, яка відбувається вже після вступу. Водночас ці показники є чудовими маркерами для оцінки макроекономічної стабільності держави.

У цьому контексті необхідно проаналізувати відповідність нашої держави Маастрихтським критеріям.

З 2015 року і до початку пандемії показники нашої держави не відхилялися від встановлених показників співвідношення дефіциту державного бюджету до валового внутрішнього продукту – рівень становив менше 3%. Навіть у 2021 році, час пандемії, цей показник у нас становив досить оптимістичні 3,3%.

Україна також виконала показники співвідношення державного боргу до валового внутрішнього продукту: з 2018 року він знизився до 60,6%. Звісно, на цей показник суттєво вплинула російська військова агресія лютого 2022 року, в результаті чого він зріс до 87,8% (зазначена тенденція зберігається й досі).

Експерти вважають, що у влади наразі немає іншого виходу, зазначаючи, що нинішні події розгортаються за оптимістичним сценарієм. Крім того, після перемоги нашої держави будуть дискусії щодо реструктуризації боргу за сценарієм 2015 року. Слід зазначити, що цьому критерію не відповідає низка країн єврозони, зокрема такі європейські економічні гіганти: Італія та Франція.

Крім того, в умовах загальноєвропейської боргової кризи, характерної для періоду 2010-2012 рр., та пандемії коронавірусу низка країн єврозони відчуває негативну динаміку в цьому плані [28].

Що стосується цінової стабільності, то після економічних потрясінь, характерних для нашої країни у 2014-2015 роках, рівень інфляції стабільно знижувався і навіть досяг показника нижче 2,7% у 2020 році. Проте важке постковідне відновлення та початок широкомасштабної війни спричинило значне зростання цін, тому 2022 рік Україна завершила з інфляцією майже 27%.

Подібна ситуація склалася з довгостроковими процентними ставками. Для оцінки вони врахували дохідність десятирічних єврооблігацій нашої країни, найнижча дохідність яких у 2021 році становила від 6,9 до 7,0%, при цьому значно перевищуючи ставки європейських засобів оновлення.

При цьому слід розуміти, що вказаний показник є відносно складним через неоднорідність боргів держав ЄС, тому методологія розрахунку показників кожної держави адаптується залежно від її реалій.

Українські показники свідчать про те, що основні причини цього падіння мають зовнішній характер. За відсутності зовнішніх факторів негативного впливу – світових економічних криз, пандемії, російського вторгнення, незаконної анексії територій – наша держава рухається у правильному напрямку, а макроекономічна стабільність України зміцнюється.

Для України європейський вибір є виправданим, тому набуття статусу кандидата на членство в Європейському Союзі базується на наступних економічних факторах, представлених на рис. 2.1.

Історія руху України до Європейського Союзу починається з 1998 року, коли було затверджено стратегію інтеграції України до ЄС. Таким чином Україна задекларувала стратегічний шлях європейської інтеграції, забезпечивши повноцінне входження держави в європейський політико-економічний та правовий простір. На рис. 2.2 показано основні етапи інтеграції нашої країни до Європейського Союзу та подано їх характеристики.

Виходячи з вищевикладеного, можна зробити висновок, що процес економічної інтеграції України характеризується взаємодією та взаємопристосуванням комплексу національних економік різних держав, у результаті чого відбувається економічне злиття з економіками ЄС. держави. Важливим аспектом євроінтеграційного процесу нашої держави є прийняття політичних рішень щодо прискорення процесів міжнародної виробничої кооперації між державами-членами ЄС.

Рис. 2.1. Економічні передумови інтеграції України до Європейського Союзу
Складено автором за [26]

Рис. 2.2. Ключові етапи інтеграції України до Європейського Союзу
Складено автором за [21]

2.2. Оцінка впливу Угоди про асоціацію між Україною та ЄС на показники економічного розвитку України

З моменту підписання та ратифікації європейськими державами 27 червня 2014 року економічної складової Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом наша держава пройшла складний шлях економічного розвитку та адаптації власної економічної моделі до критеріїв Європейський Союз.

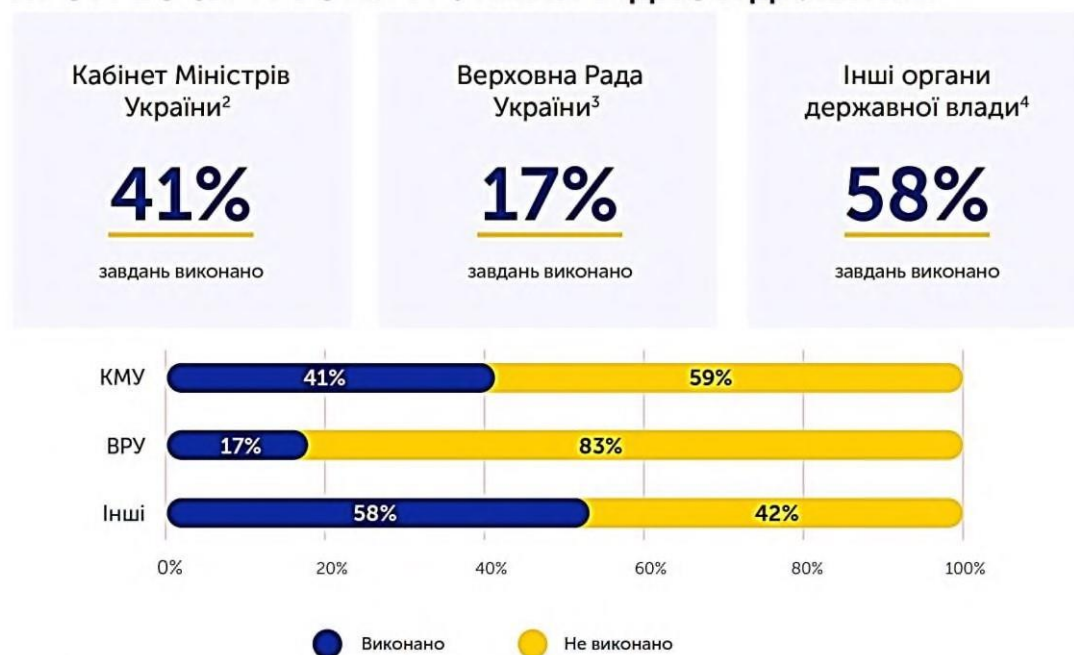
За оцінками експертів Мінекономіки України, процес виконання економічної складової Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом набув значного динамізму, збільшившись з 54% у 2020 році до 63% у січні 2022 року. (тобто на понад 9%), значно випереджаючи загальні темпи виконання Угоди про асоціацію, які у січні 2022 року становили 42% від загального обсягу завдань.

Індикатори загального прогресу імплементації Угоди про асоціацію трьома ключовими групами відповідальних органів влади (протягом 2014-2021 рр.) представлені на рис. 2.3.

Згідно з даними на рис. 2.3, найнижчий рівень прогресу стосується законодавчої влади уряду і полягає в надзвичайно повільних темпах імплементації законодавчої бази щодо її адаптації до вимог Європейського Союзу. Ця інфографіка демонструє прогрес виконання завдань трьома групами відповідальних органів в Україні. Станом на 20 січня 2022 року, Кабінет Міністрів України виконав 41% завдань, тоді як 59% залишилися невиконаними. Верховна Рада України виконала лише 17% завдань, а 83% залишилися невиконаними. Інші органи державної влади виконали 58% завдань, а 42% залишилися невиконаними.

Загальний прогрес за 2014-2021 роки показує, що Кабінет Міністрів України виконав 62% завдань, Верховна Рада України – 53%, а інші органи державної влади – 52% щодо виконання завдань адаптації економіки країни до вимог Європейського Союзу. Загалом, Кабінет Міністрів України демонструє стабільний прогрес, маючи середній рівень виконання завдань як у короткостроковій, так і у довгостроковій перспективі.

ПРОГРЕС ЗА ТРЬОМА ГРУПАМИ ВІДПОВІДАЛЬНИХ:

ЗАГАЛЬНИЙ ПРОГРЕС ЗА 2014 – 2021 РОКИ:

1 Станом на 20 січня 2022 р.

2 Включає всі органи, що належать до виконавчої гілки влади.

3 Охоплює лише Верховну Раду України та вказується напроти заходів, які стосуються прийняття відповідних законів.

4 Включає всі органи державної влади, які не належать до законодавчої та виконавчої гілок влади (наприклад: НБУ, НАБУ, СБУ тощо).

Рис. 2.3. Прогрес виконання Угоди про асоціацію за трьома ключовими групами відповідальних органів влади (2014-2021 рр.)

Джерело [27]

Верховна Рада України показує найнижчий рівень виконання завдань у короткостроковій перспективі (лише 17%), але загальний прогрес за 2014-2021 роки становить 53%, що свідчить про кращі довгострокові результати.

На наступному рис. 2.4. подано аналіз динаміки загального прогресу імплементації Угоди про асоціацію в розрізі 24 ключових сфер економіки.

ЗАГАЛЬНИЙ ПРОГРЕС ВИКОНАННЯ УГОДИ ПРО АСОЦІАЦІЮ ЗА 24 СФЕРАМИ

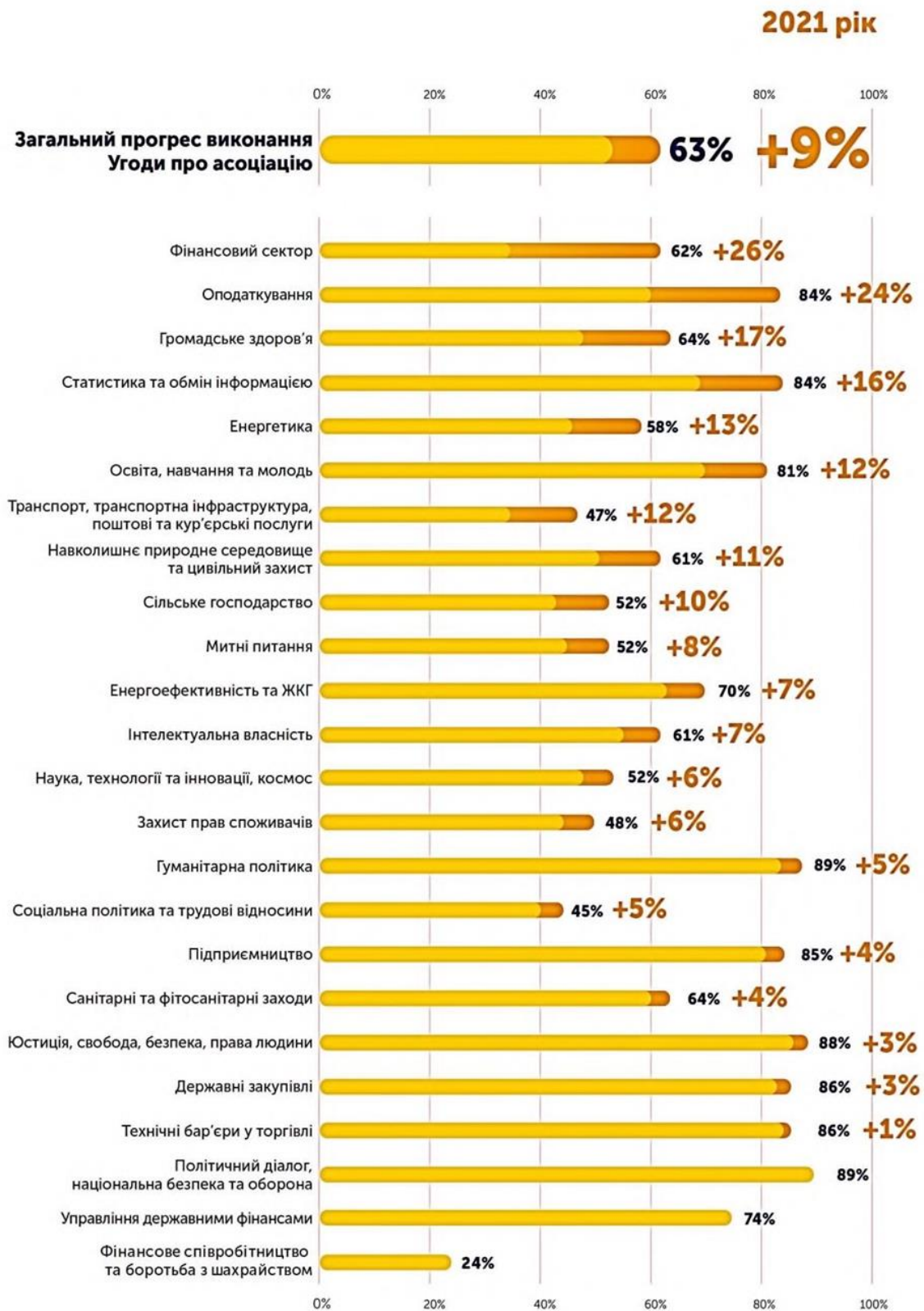

Рис. 2.4. Показники прогресу виконання Угоди про асоціацію у розрізі основних сфер (протягом 2021 року) [27]

З матеріалів на рис. 2.4. можна сказати, що останній «передвоєнний» 2021 рік характеризувався відносно швидкими темпами повного виконання Угоди про асоціацію, які перевищували 9%. Варто відзначити важливі положення в ключових сферах угоди.

Зокрема, варто відзначити значні темпи адаптації фінансового сектору до вимог керівних органів ЄС (+26%). Також експерти відзначають сферу оподаткування (+24%), охорони здоров'я (+17%), статистики та обміну інформацією (+16%). На жаль, надзвичайно складна ситуація склалася у сфері боротьби з фінансовими шахрайствами та співпраці зі структурами фінансового контролю Європейського Союзу (жодного прогресу не зафіксовано).

Аналіз ситуації за весь період 2014-2021 років свідчить про майже повне виконання поставлених завдань у сферах політичного діалогу, національної безпеки і оборони, гуманітарної політики (89%), правосуддя, свободи, безпеки та безпеки. дотримання прав людини (88%), а також у сферах державних закупівель та усунення технічних бар'єрів у торгівлі (по 86%). На жаль, найскладніша ситуація склалася у сфері регулювання фінансового співробітництва та боротьби з шахрайством (24%), регулювання соціальної політики та трудових відносин (45%), а також розвитку транспортної інфраструктури, поштових та кур'єрських послуг (47%).

Характерно, що прогрес нашої країни позитивно оцінюється керівними органами Європейського Союзу, що зумовлює стабільне збільшення фінансової підтримки реалізації євроінтеграційних реформ. Водночас ЄС залишається одним із ключових партнерів України у сфері міжнародного технічного співробітництва, що забезпечує поступове зміцнення зовнішньополітичного, економічного та торговельного партнерства між нашою державою та Європейським Союзом.

Зокрема, за результатами домовленості між Україною та ЄС щодо реалізації п'ятої програми макрофінансової допомоги Європейського Союзу, у вересні 2021 року Єврокомісія прийняла рішення про надання нашій державі 2-го траншу в становить понад 600 млн євро, або понад 12,2% від загального обсягу макрофінансової допомоги, отриманої Україною протягом 2014-2021 років, і становить майже 5,01 млрд євро (рис. 2.5.).

Загальна сума макрофінансової допомоги отриманої Україною протягом 2014 – 2021 рр. становить

5,01 млрд €

Сторонами реалізовано п'ять програм макрофінансової (кредитної) допомоги ЄС (далі - МФД) згідно укладених у 2013, 2014, 2015, 2018 та 2020 роках та ратифікованих міжнародних договорів.

Зазначені кошти зараховувались рахунок Казначейства в НБУ та згідно умов вказаних Меморандумів використовувались з метою зменшення зовнішнього фінансового тиску на Україну, поліпшення її платіжного балансу і забезпечення бюджетних потреб.

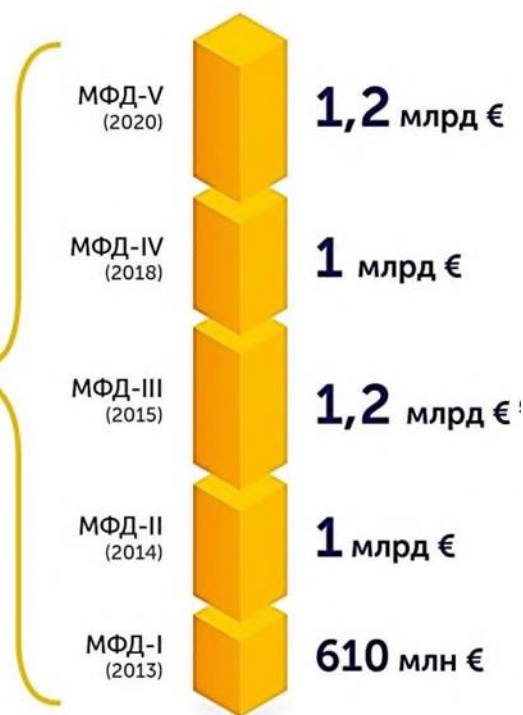

Рис. 2.5. Загальна сума наданої макрофінансової допомоги Європейським Союзом до України в період після підписання Угоди про асоціацію (2014-2021) [15]

У процесі комплексного аналізу ключових показників соціально-економічного розвитку нашої держави в період після підписання асоціації з ЄС проаналізуємо наступні групи показників у період 2014-2021 рр.:

- група макроекономічних показників;
- група показників іноземного інвестування в національну економіку;
- група показників торгівлі товарами та послугами за країнами.

У табл. 2.1 проаналізовано динаміку номінальних та реальних показників обсягу ВВП України за період 2014-2021 рр.

Таблиця 2.1

Обсяг номінального та реального ВВП України за період після підписання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом (2014-2021)

Рік	ВВП номінальний, млн. грн.	ВВП реальний, млн. грн. (у цінах 2014 р.)	ВВП номінальний, млн. дол. США	ВВП реальний, млн. дол. США (у цінах 2014 р.)
2014	1566728	-	131805	-
2015	1979458	1816016,51	90615	83133,0
2016	2383182	1954209,24	93270	76481,4
2017	2982920	2177531,6	112154	81872,4
2018	3558706	2348745,96	130832	86349,1
2019	3974564	2543720,96	153781	98419,8
2020	4194102	2600343,24	155582	96460,8
2021	5459574	2838978,48	200090	104046,81

Складено автором за [19]

Результати аналізу даних таблиці показують, що загальна величина реального (тобто номінального) валового внутрішнього продукту України мала тенденцію до зростання протягом досліджуваного періоду, демонструючи середній темп зростання протягом досліджуваного періоду на рівні 8,-9%.

Показники реального ВВП при схожих тенденціях демонструють значно нижчі результати зростання, зумовлені високим рівнем інфляції. При цьому зафіксовано коливання в районі 2,2% (2020 рік – відзначений пандемією коронавірусу) – 11,2% (2017 рік).

У валютному розрізі варто відзначити подібну тенденцію зростання, коливаючись від 2,9% (2016) до 26% (2021), за винятком значного падіння на понад 30% у 2015 році, спричиненого обвалом національної валюти. . Значна різниця між сусідніми 2020 роками (1,2%) та 2021 роками (26,2%) зумовлена початком та періодом відновлення пандемії COVID-19.

У табл. 2.2 аналізується динаміка Зведених національних рахунків України (ринок товарів і послуг).

Таблиця 2.2

Структура зведених національних рахунків України за 2016-2021 рр., млн. грн.

	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Ресурси						
Випуск (в основних цінах)	5058294	5412374,6	5899488,3	6371447,4	4906014,5	6328758,7
Імпорт товарів і послуг	1315995	1408114,7	1534845,0	1657632,6	1276377,1	1646526,4
Податки на продукти	367786	393531,0	428948,8	463264,7	356713,8	460160,8
Субсидії на продукти	-5647	-6042,3	-6586,1	-7113,0	-5477,0	-7065,3
Усього	6736428	7207978,0	7856696,0	8485231,7	6533628,4	8428380,6
Використання						
Проміжне споживання	3035066	3277871,3	3638437,1	4002280,8	3241847,5	4279238,7
Кінцеві споживчі витрати	2007208	2167784,6	2406241,0	2646865,0	2143960,7	2830028,1
індивідуальні	1815142	1960353,4	2175992,2	2393591,5	1938809,1	2559228,0
колективні	192066	207431,3	230248,7	253273,6	205151,6	270800,1
Валове нагромадження основного капіталу	368691	398186,3	441986,8	486185,4	393810,2	519829,5
Зміна запасів матеріальних оборотних коштів	148581	160467,5	178118,9	195930,8	158703,9	209489,2
Придбання за виключенням вибуття цінностей	929	1003,3	1113,7	1225,1	992,3	1309,8
Експорт товарів і послуг	1175953	1270029,2	1409732,5	1550705,7	1256071,6	1658014,5
Усього	6736428	7275342,2	8075629,9	8883192,9	7195386,2	9497909,8

Складено автором за [35]

Результати показують, що за винятком «коронавірусного» 2020 року, в якому було зафіксовано значне падіння на 23,4%, виробництво в базових цінах протягом усього періоду демонструвало зростання. 2016-2021 рр., але різними темпами (від 7,2% у 2017 році до 29,4% у 2021 році). Такий значний показник зростання за підсумками 2021 року пояснюється процесами відновлення економіки, пов'язаними зі спрощенням карантинних заходів. Протягом аналізованого періоду спостерігалось паралельне зростання обсягів імпорту в діапазоні від 6,8 до 27,1%.

У рамках аналізу ми також продемонстрували тенденцію зміни доходів і витрат громадян України з точки зору впливу євроінтеграційних процесів на рівень їхнього життя (табл. 2.3).

Як видно, з початку 2015 року загальний обсяг доходів і витрат громадян України, як і в розрахунку на одну особу, має постійну тенденцію до зростання (табл. 2.3.).

Таблиця 2.3

Обсяг доходів і витрат громадян України за 2015-2021 роки, млн. грн.

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Доходи - всього, у т.ч.:	1715858	1989771	2248441	2608192	2947257	3359873	3928249
заробітна плата	673003	832766	945546	1096833	1239421	1412940	1631399
прибуток та змішаний дохід	328506	378213	427381	495762	560211	638640	754981
доходи від власності (одержані)	80635	75452	85261	98902	111760	127406	151613
соціальні допомоги та інші одержані поточні трансферти	653314	699340	790254	916695	1035865	1180886	1495255
Витрати та заощадження - всього	1795858	1989771	2248441	2608192	2947257	3359873	3998249
у тому числі:	-	-	-	-	-	-	-
придбання товарів та послуг	1553757	1815142	2051110	2379288	2688596	3064999	3697349
доходи від власності (сплачені)	18583	15564	17587	20401	23053	26281	31674
поточні податки на доходи, майно та інші сплачені поточні трансферти	150539	176956	199960	231954	262108	298803	359575
Наявний дохід	1330089	1526691	1725161	2001187	2261341	2577929	3097735
Наявний річний дохід у розрахунку на одну особу, грн.	68297,46	78709,18	88941,6	103171,2	116584,6	132906,4	155108,2

Складено автором за [36]

Характерно, що номінальне зростання доходів з 2016 року стабільно перевищує рівень інфляції, що свідчить про реальне зростання рівня життя населення.

Виходячи з елементів табл. 2.3, можна спостерігати стабільне зростання доходів і витрат населення, як у загальному вираженні, так і на душу населення. Слід зазначити, що середній темп зростання доходів населення (20,1%) значно перевищував рівень інфляції протягом досліджуваного періоду (9,16%), що дозволяє стверджувати, що доходи громадян України зросли більш ніж на 65% (рис. 2.6).

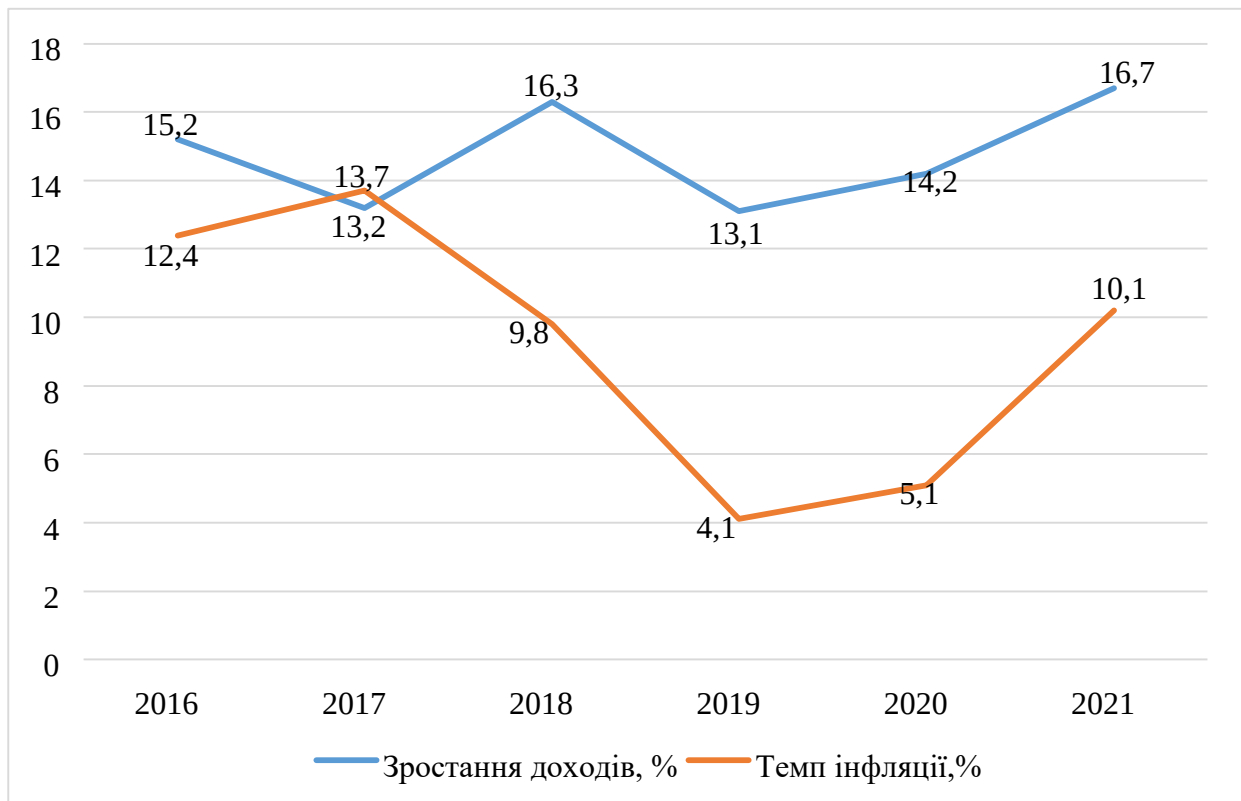

Рис. 2.6. Темпи зростання доходів громадян України у період 2016-2021 рр., %
Складено автором за [37]

Обсяг прямих іноземних інвестицій (ПІІ) в економіку нашої країни протягом 1990-х і 2000-х років, як і в інших колишніх радянських республіках, неухильно скорочувався.

Ми вважаємо цю ситуацію результатом несприятливого інвестиційного клімату, спричиненого поступовим зближенням з Російською Федерацією в економічній сфері протягом 2010-2013 років, незважаючи на деякі покращення системи оподаткування спільних підприємств з іноземним капіталом. Проте з 2016 року спостерігається зростання обсягів іноземних інвестицій в економіку нашої країни (табл. 2.4).

Аналіз надходжень прямих інвестицій у 2016-2021 роках, млн дол. США

Рік	Прямі іноземні інвестиції в Україну	Прямі інвестиції з України	Сальдо
2016	3810,8	16,4	+3794,4
2017	3692,6	8,1	+3684,5
2018	4455,9	-5,5	+4460,9
2019	5860,4	648,1	+5212,3
2020	-686,2	82,0	-950,2
2021	6687,9	-198,0	+6885,9

Складено автором за [20]

Отже, з результатів табл. 2.4 бачимо, що сума прямих іноземних інвестицій в нашу країну за обсягом значно перевищувала загальну вартість інвестицій з України.

У результаті поєднання позицій України за індексом інвестиційної привабливості ЄБА та експертних думок щодо очікуваних змін обсягів капітальних інвестицій промислових підприємств у період 2016-2021 рр. ми сформували показники інвестиційного ринку України, які є представлені на рис. 2.7.

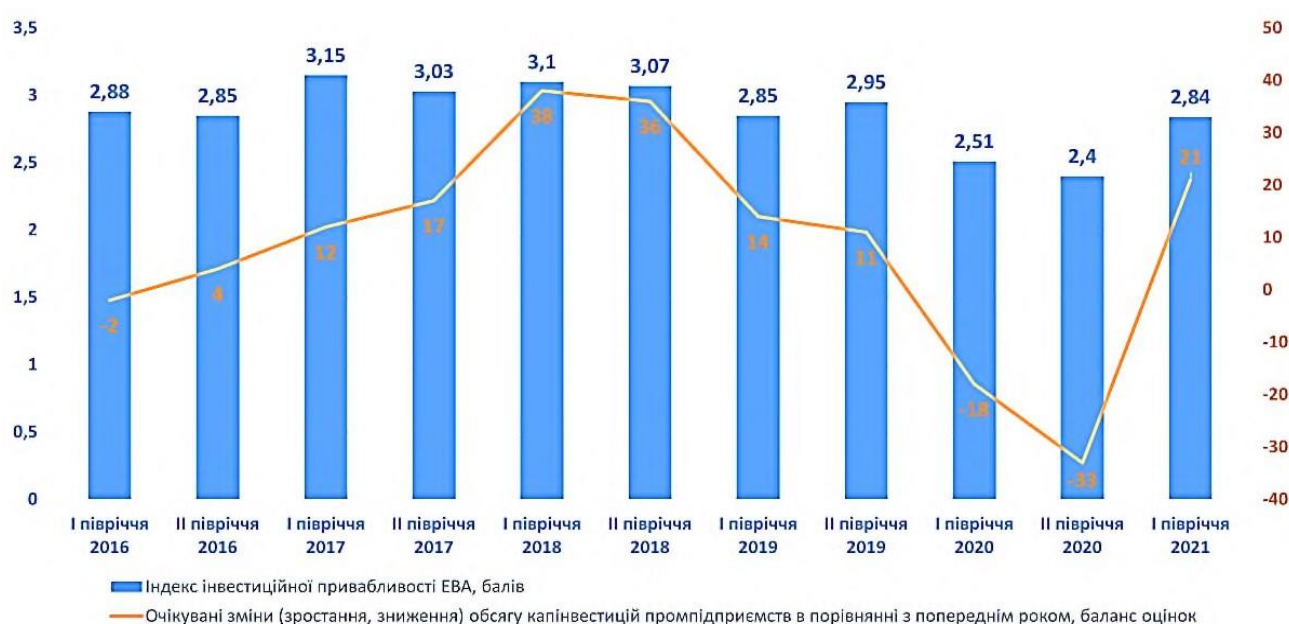

Рис. 2.7. Показники інвестиційного ринку України в 2016-2021 рр.

Складено автором за [34]

Зниження обсягів іноземних інвестицій в Україну у 2021 році зумовлене, насамперед, суттєвим погіршенням показників інвестиційного клімату в країні через початок пандемії коронавірусу та запровадження низки заходів протидії - епідеміологічні карантинні заходи на території країни. Як свідчать матеріали таблиці 2.5. основними інвесторами нашої країни є країни Європейського Союзу, частка яких у доларовому еквіваленті за досліджуваний період зросла більш ніж у 2 рази.

Значно знизилися частки африканських держав (-21,29%) та країн Північної та Південної Америки (-45,66%), що пов'язано з низкою кризових явищ на африканському континенті, а також практикою повернення капіталу до «внутрішній» ринок коштів американських інвестиційних компаній

Таблиця 2.5

Аналіз обсягів прямих іноземних інвестицій (ПІІ) в економіку України за регіонами світу протягом 2016-2021 рр. (млн дол. США)

Країни	Рік						Зміна протягом 2016- 2021рр., %
	2016	2017	2018	2019	2020	2021	
УСЬОГО	37513,6	41206,2	45662,1	51522,5	50836,3	57524,2	53,34
Європа	22501,6	28016,9	30612,5	36318,4	39912,6	46345,1	у 2,05 р.б.
Азія	11080,7	11071,5	12724,1	12825,3	8516,4	8843,7	-20,18
Африка	535,7	141,3	261,5	291,5	361,7	421,6	-21,29
Америка	3352,8	1924,6	2012,4	2017,2	1965,4	1821,9	-45,66
Австралія і Океанія	42,8	51,9	51,6	70,1	80,2	91,9	у 2,14 р.б.

Складено автором за [20]

Характерно, що найменшим обсягом іноземних інвестицій у національну економіку характеризуються держави Австралії та Океанії, що пояснюється значною географічною віддаленістю та обмеженістю ресурсів. Проте, починаючи з 2018 року, сформувався тренд зростання інвестицій з цього континенту.

Серед усіх держав Європейського Союзу найбільша частка прямого трафіку припала на такі держави: Республіка Кіпр, Нідерланди, Велика Британія, Німеччина, Франція, Австрія та інші (Рис. 2.8).

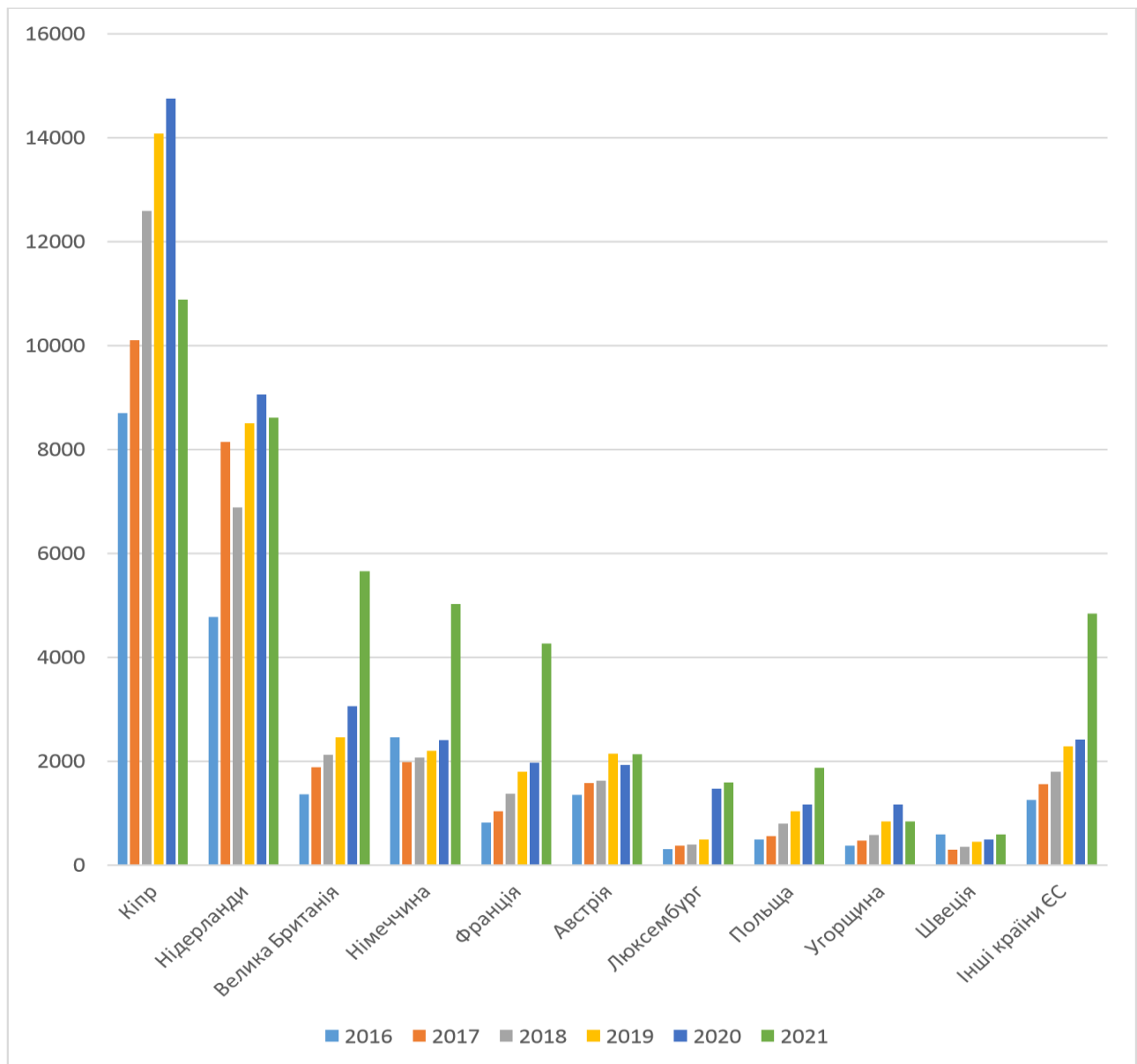

Рис. 2.8. Структура прямих іноземних інвестицій з країн Європейського Союзу в Україну (млн. дол. США)

Джерело [35]

Таким чином, оскільки основна маса прямих іноземних інвестицій з держав Європейського Союзу надійшла з Республіки Кіпр, слід стверджувати, що вони стали реінвестуванням національного капіталу, попередньо виведеного з України на цю територію в офшори.

Незважаючи на це, варто виділити позитивну тенденцію зростання загального обсягу та частки «реальних» іноземних інвестицій, яка до 2015 року залишалася вкрай низькою для нашої країни.

Зокрема, участь суб'єктів господарювання у національній економіці Франції (у 5,17 р.б.), Люксембургу (у 5,19 р.б.), Великої Британії (у 4,14 р.б.), Республіки Польща (у 3,82 р.б.) та інших європейських держав, що свідчить про реальне зростання інтересу європейських держав до національної економіки, гарантом стабільності якої є підписана між Україною та ЄС угода про асоціацію.

У табл. 2.6 наведено динаміку обсягів прямих іноземних інвестицій в економіку України. Результати таблиці демонструють значне розширення географії держав, зацікавлених в економічному партнерстві з Україною. Зокрема, у категорії «Інші країни ЄС» приріст прямих іноземних інвестицій зріс більш ніж у 3,9 рази.

Таблиця 2.6

Динаміка обсягу прямих іноземних інвестицій (ПІІ) з країн ЄС в економіку України за період 2016-2021 рр., (млн. дол. США)

Країни ЄС	Рік					
	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Усього з країн ЄС	22499,4	28016,8	30612,55	36318,5	39912,5	46345,01
Кіпр	8701,5	10102,9	12590,7	14083,5	14759,7	10888,4
Нідерланди	4774,0	8150,2	6888,9	8506,5	9060,4	8618,5
Велика Британія	1365,8	1890,1	2123,2	2462,4	3059,6	5659,9
Німеччина	2459,5	1985,8	2075,7	2198,2	2413,6	5024,8
Франція	826,1	1038,2	1375,0	1795,5	1971,7	4272,2
Австрія	1354,9	1580,0	1625,6	2145,4	1931,7	2136,0
Люксембург	306,0	379,5	393,2	500,5	1468,6	1590,0
Польща	490,8	559,8	797,2	1043,0	1164,3	1876,0
Угорщина	374,3	468,3	584,9	845,7	1173,0	843,1
Швеція	593,2	299,9	355,16	452,4	490,6	596,6
Інші країни ЄС	1253,3	1562,1	1802,5	2285,5	2419,3	4839,0
Усього в Україні	37513,6	41206,2	45662,1	51522,5	50836,3	57524,2
Усього з країн ЄС-15	12456,4	14256,0	15851,5	19346,4	21752,1	25506,76

Складено автором за [20]

Також слід зазначити, що динаміка іноземних інвестицій з України до країн Європейського Союзу також є позитивною, але вона характеризується майже повним «домінуванням» Республіки Кіпр в інвестиційному портфелі (більше 95%). , причини чого описано вище (табл. 2.7). Також зафіксовано інвестиції в Латвію (2,9%), Угорську Республіку (0,36%) і низку інших країн Євросоюзу (1,9%). Загалом обсяги реальних інвестицій у країнах ЄС є мінімальними, що свідчить про однобічний характер залучення акціонерного капіталу.

Таблиця 2.7

Динаміка прямих іноземних інвестицій (акціонерного капіталу) України в економіку країн ЄС у 2016-2021 рр., млн дол. США

Держави ЄС	Рік					
	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Усього у країни ЄС	6111,0	6127,9	6134,0	6129,5	6778,6	6860,6
Кіпр	5923,7	5940,1	5946,2	5648,2	6241,9	6504,4
Латвія	69,8	69,8	69,6	371,3	399,7	199,1
Угорщина	14,6	15,1	15,2	10,1	22,1	25,1
Інші країни ЄС	102,9	102,9	103,0	99,9	114,9	132
Усього з України	6315,2	6331,6	6339,7	6334,2	6982,3	7064,3
Усього у країни ЄС-15	23,2	23,2	45,1	78,9	43,1	55,9

Складено автором за [20]

Як показує аналіз, поліпшенню інвестиційного клімату в нашій країні в основному перешкоджає відсутність реальних реформ, що спричинило серйозні проблеми в банківському секторі, збільшуючи податковий тягар і сприяючи розвитку тіньової економіки в країні. Слід зазначити, що іноземні інвестори стикаються зі значними труднощами при виведенні дивідендів та інших офіційних доходів, отриманих від нашої держави.

Залучення іноземних інвестицій в економіку України призвело до значного покращення зовнішньоторговельного балансу нашої країни. Таким чином, починаючи з 2018 року сформувалася постійна тенденція до скорочення розриву між обсягами експорту та імпорту продукції (табл. 2.8.).

Сальдо зовнішньої торгівлі України за 2005-2021 роки (млн. грн.)

Рік	Номінальний ВВП за рік	Експорт товарів та послуг	% від ВВП	Імпорт товарів та послуг	Відсотки від ВВП	Сальдо експорт-імпорт	% від ВВП
2005	441452	227252	51.5	223555	50.6	3697	0.8
2006	544153	253707	46.6	269200	49.5	-15493	-2.8
2007	720731	323205	44.8	364373	50.6	-41168	-5.7
2008	948056	444859	46.9	520588	54.9	-75729	-8.0
2009	913345	423564	46.4	438860	48.0	-15296	-1.7
2010	1082569	549365	50.7	580944	53.7	-31579	-2.9
2011	1316600	707953	53.8	779028	59.2	-71075	-5.4
2012	1408889	717347	50.9	835394	59.3	-118047	-8.4
2013	1454931	681899	46.9	805662	55.4	-123763	-8.5
2014	1566728	770121	49.2	834133	53.2	-64012	-4.1
2015	1979458	1044541	52.8	1084016	54.8	-39475	-2.0
2016	2383182	1174625	49.3	1323127	55.5	-148502	-6.2
2017	2982920	1430230	47.9	1618749	54.3	-188519	-6.3
2018	3558706	1608890	45.2	1914893	53.8	-306003	-8.6
2019	3974564	1636416	41.2	1947599	49.0	-311183	-7.8
2020	4194102	1637399	39.0	1681526	40.1	-44127	-1.1
2021	5459574	2224704	40.7	2286067	41.9	-61363	-1.1

Складено автором за [37]

Зокрема, в останній передвоєнний 2021 рік співвідношення експорт/імпорт становило 97,3%, що є найкращим показником з 2006 року (рис. 2.9).

На жаль, повномасштабна інвазія суттєво змінила структуру зовнішньоторговельного балансу на користь імпорту, але можна стверджувати, що національна економіка є самодостатньою.

Враховуючи розвиток економічної інтеграції України з Європейським Союзом, необхідно провести комплексний аналіз динаміки її зовнішньої торгівлі з державами ЄС (рис. 2.10).

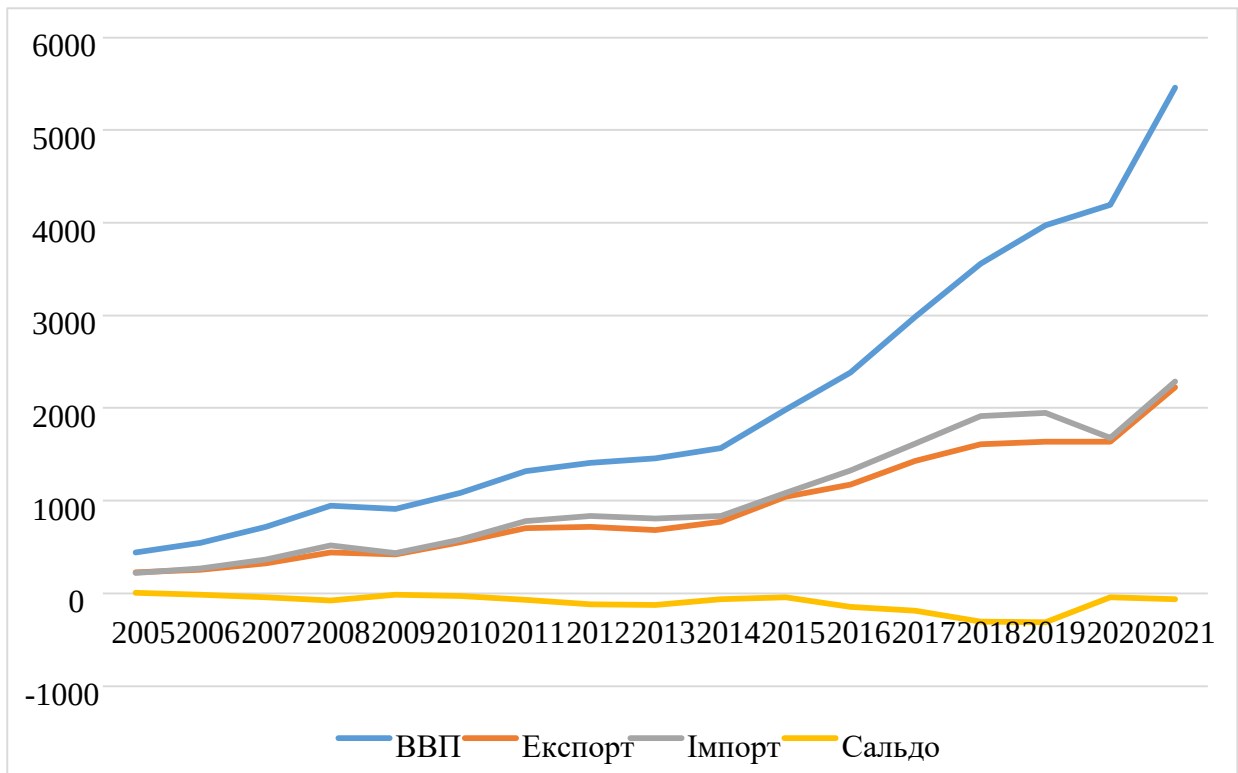

Рис. 2.9. Динаміка сальдо зовнішньої торгівлі України за період 2005-2021 рр.
(млн. грн.)

Складено автором за [37]

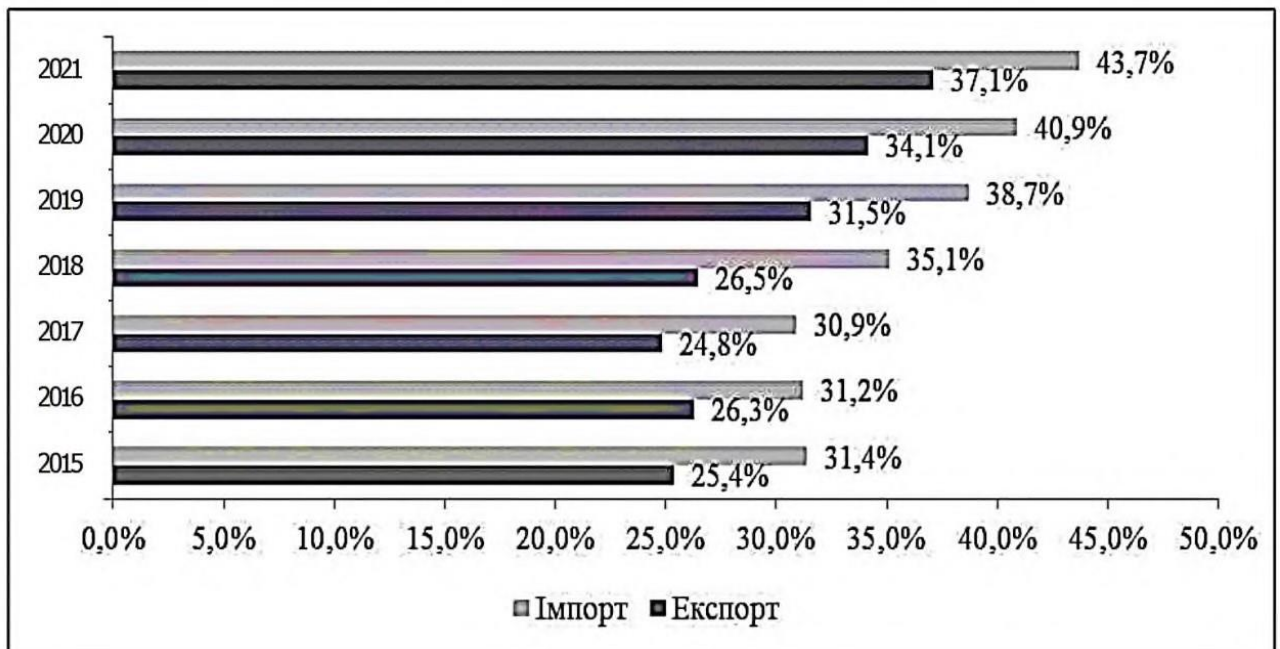

Рис. 2.10. Структура експорту та імпорту товарів і послуг України з країнами
Європейського Союзу в період 2015-2021 рр., %

Складено автором за [16]

На основі даних, представлених на рис. 2.10 бачимо, що частка країн Європейського Союзу в експорті та імпорті товарів нашої країни продовжила зростати і за підсумками 2021 року досягла 37,1% та 43,7% відповідно.

Таким чином, на основі проведеного дослідження можна зробити висновок, що основною тенденцією розвитку зовнішньої торгівлі України стало зростання частки Європейського Союзу в структурі експорту та імпорту національних товарів і послуг. Найбільша частка прямих іноземних інвестицій (ПІІ) з країн ЄС надійшла з Кіпру. Проте, як зазначається, частка провідних європейських країн, зацікавлених у впровадженні сучасних технологій на базі вітчизняних компаній, значно зросла. Підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС сприяло формуванню репутації України як економічно стабільної та інвестиційно привабливої країни. Таким чином, торговельна політика України продемонструвала шлях країни до євроінтеграції у сфері зовнішньої торгівлі.

2.3. Аналіз стратегій зовнішньоекономічного розвитку України

Успіхи Збройних Сил України у захисту України від військової агресії та захисту власної незалежності нашої держави сприяли розвитку процесу інтеграції України до Європейського Союзу, результатом якого стало подання Україною заявки на членство. вступ до ЄС 28 лютого 2022 року та 23 червня 2022 року наша держава отримає статус кандидата на вступ до Європейського Союзу.

З метою подолання та вирішення проблем, що виникають у державах-членах Європейського Союзу, а також, беручи до уваги зовнішньополітичні пріоритети України (євроінтеграція), слід зазначити, що євроінтеграційний процес має значний вплив на стратегію розвитку України, оскільки євроінтеграційні процеси, як зазначено в роботі, є процесом реалізації наявних ресурси нашої держави та її населення, народжені рішенням про інтеграцію в європейський простір. Інтеграція України в європейський політичний, економічний і соціальний простір здатна створити державі додаткові можливості для інноваційно-модернізаційного розвитку.

Для України процес розробки та реалізації ефективної стратегії її соціально-економічного розвитку набув надзвичайного значення, оскільки Стратегія соціально-економічного розвитку держави є основним документом, який визначає цілі та довгострокові напрями її соціально-економічного розвитку, розвитку та засоби і шляхи їх досягнення. Слід зазначити, що для європейських держав характерні найкраще розроблені стратегії такого типу (зокрема стратегія «Європа 2030» та «Європейська водна стратегія 2050»).

Проте, на жаль, наша країна значно відстає від провідних західноєвропейських країн у процесі стратегічного планування соціально-економічного розвитку та реалізації стратегій Європейського Союзу.

Історія стратегічного планування в незалежній Україні почалася в грудні 1994 року з послання тодішнього Президента України Л. Кучми до Верховної Ради. Він звернув увагу на невизначеність ролі та місця послання в системі стратегічного державного управління, що змусило президента видати указ «Про щорічні послання Президента України до Верховної Ради України», введені силою 9 квітня 1997 р., що є першим кроком до реалізації стратегічного планування в нашій державі.

Розглянуто найвідоміші стратегії останнього десятиліття, які сприяли зближенню України з державами Європейського Союзу, з точки зору економічного планування інтеграції нашої країни в європейський економічний простір:

- 1) Національна економічна стратегія на період до 2030 року;
- 2) Національна стратегія розвитку України 2015;
- 3) Стратегія «Інноваційний розвиток України на 2010-2020 роки в контексті викликів глобалізації»;
- 4) Стратегія сталого розвитку «Україна-2020».
- 5) Стратегія «Україна 2020 – Національна стратегія модернізації»;
- 6) Стратегія економічного і соціального розвитку України на 2004-2015 роки «На шляху до європейської інтеграції».

Слід зазначити, що друга і третя стратегії економічного розвитку для України були насамперед орієнтиром, а не стратегією, результати якої були досяжними.

Незважаючи на це, протягом останніх п'яти років ми спостерігаємо позитивну динаміку змін у підходах до процесу стратегічного планування: все більше уваги приділяється змісту стратегії, стає все більш відповідальним до її реалізації.

Яскравим прикладом вважаємо ухвалення економічної стратегії «Україна – 2030» (постанова КМУ від 3 березня 2021 року № 179), яка стала важливим кроком у вдосконаленні попередньої стратегії. При цьому вектор розвитку держави залишається незмінним: інтеграція до Європейського Союзу. Характерно, що стратегія «Україна – 2030» є значно більш розробленою та реалістичною – перелік запланованих реформ замінено на чіткі стратегічні цілі, описані в контексті реалізації стратегії, розроблено наступні заходи та індикатори, які базуються на існуючій (реальній) ситуації та реалістичні з точки зору їх реалізації.

Проект стратегії «Україна-2030» також враховує оновлену стратегію сталого розвитку Європейського Союзу «Європа-2030» та цілі сталого розвитку до 2030 року.

Під час дослідження проаналізовано 2 ключові стратегії соціально-економічного розвитку нашої держави в умовах європейської інтеграції, які визначають процес європейської інтеграції держави як пріоритетний напрямок, при цьому представлені засоби, необхідні для досягнення поставленої мети.

1. Стратегія економічного і соціального розвитку України на 2004-2015 роки. Важливо, що Стратегія економічного і соціального розвитку нашої держави, розроблена у 2003 році, стала документом перспективного планування економічного і соціального розвитку України.

2. Існуюча національна економічна стратегія «Україна – 2030», схвалена в березні 2021 року. У процесі розробки стратегії економіки України до 2030 року експерти врахували основні недоліки попередніх стратегій. Таким чином, у

контексті процесу євроінтеграції держави визначено ключові напрями досягнення поставлених цілей, зокрема:

- використання економічної дипломатії для формування консорціумів та альянсів національного бізнесу з потужними корпораціями країн Європейського Союзу;
- запровадження сучасних форм міжнародного співфінансування найбільш перспективних інвестиційних проектів;
- здійснення рекламної діяльності та поширення інформації про інвестиційні потреби та можливості національного виробництва, у тому числі – в аграрному секторі;
- налагодження практичної співпраці в контексті стратегії ЄС-2030;
- здійснення цінового моніторингу в рамках транснаціональним корпораціям з метою запобігання ухиленню від сплати податків на території України;
- створення та розвиток системи взаємного захисту інвестицій та протидії проявам недобросовісної конкуренції з боку представників держав-партнерів та третіх держав тощо.

Національну економічну стратегію України до 2030 року прийнято на початку 2021 року; головною метою реформ є досягнення європейських стандартів життя та гідне місце України у світі.

Складовими механізму реалізації цієї стратегії є наступні елементи (рис. 2.11). Характерно, що Стратегія готувалася для розгортання широкомасштабних військових дій, тому низка її положень потребує суттєвих коригувань.

Національна економічна стратегія включає 62 реформи, з яких пріоритетними є 8 реформ та 2 програми, визначено 25 основних показників успішного розвитку держави. Обрана стратегія передбачає підвищення позицій України в рейтингу Світового банку «Doing Business», кредитних рейтингах, зокрема – «Standard and Poor» та рейтингу конкурентоспроможності,

сформованому Форумом World Economic Outlook (WEF) і досягнення ряду інших показників, які оцінюють прогрес у впровадженні реформ і програм.

Базовий варіант соціально-економічного розвитку України на 2022-2030 року	Обсяг ВВП, %	2022-2024 - 5,1 2025-2027 - 7,4 2028-2030 - 5,9
	Обсяг кінцевих споживчих витрат, %	2022-2024 - 4,1 2025-2027 - 5,7 2028-2030 - 4,7
	Зростання обсягу основного капіталу, %	2022-2024 - 8,9 2025-2027 - 12,0 2028-2030 - 11,0
	Обсяг інвестицій у основний капітал, %	2022-2024 - 12,2 2025-2027 - 12,6 2028-2030 - 12,0
	Зростання величини основних фондів, %	2022-2024 - 2,3 2025-2027 - 2,7 2028-2030 - 3,8
	Зростання показників експорту товарів та послуг, %	2022-2024 - 6,3 2025-2027 - 6,8 2028-2030 - 5,8
	Зростання показників імпорту товарів та послуг, %	2022-2024 - 8,3 2025-2027 - 7,0 2028-2030 - 5,6
	Зміна індексу середніх річних цін, %	2022-2024 - 6,3 2025-2027 - 5,4 2028-2030 - 4,7
	Показник рівня безробіття згідно методології МОП, %	2022-2024 - 9,6 2025-2027 - 9,5 2028-2030 - 9,3
	Середня чисельність населення, млн. осіб	2022-2024 - 42,5 2025-2027 - 41,6 2028-2030 - 39,8
	Показник чисельності зайнятих у сфері економіки, млн. осіб	2022-2024 - 16,4 2025-2027 - 15,8 2028-2030 - 15,1
	Динаміка місячної заробітної плати, у % до попереднього року	2022-2024 - 8,9 2025-2027 - 7,9 2028-2030 - 6,5

Рис. 2.11. Базовий сценарій соціально-економічного розвитку України згідно з національно-економічною стратегією України до 2030 року

Джерело [39]

На нашу думку, ця стратегія заслуговує на увагу, але вона охоплює велику кількість реформ і програм розвитку, які реалізує держава (62), що важко досягти для держави, яка зараз перебуває у стані війни з Російською Федерацією. Також певна кількість індикаторів (пункт 4. – Стратегічні індикатори) викликають обґрунтовані сумніви щодо їх досягнення.

У контексті євроінтеграції необхідно порівняти національну економічну стратегію на період до 2030 року зі стратегією «Європа 2030». Сама стратегія «Європа 2030», яка сьогодні реалізується в рамках Європейського Союзу, надзвичайно чітка: вона показує напрямки досягнення поставлених цілей, має набір окремо розроблених рекомендацій для кожної країни-члена Європейського Союзу та інструменти для їх виконання. Щороку в кожній державі проводиться моніторинг його виконання, на основі чого Європейська комісія розробляє конкретні рекомендації щодо покращення економічних показників діяльності, які погоджуються всіма державами-членами Європейського Союзу.

Національна економічна стратегія на період до 2030р. є чітким орієнтиром стратегічного розвитку України. Рівень ефективності попередніх стратегій соціально-економічного розвитку держави продемонстровано за допомогою ряду показників, виражених у міжнародних індексах та наведених у табл. 2.9-2.11.

Таблиця 2.9

Позиція України в міжнародних рейтингах за 2015-2021 рр.

Назва рейтингу	Позиція України у рейтингу						
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Індекс глобальної конкурентоздатності	88	81	72	83	75	78	84
Індекс економічної свободи	161	163	162	160	154	161	165
Індекс інвестиційної привабливості	2,56	3,27	2,17	2,11	1,86	2,56	2,87
Індекс легкості ведення бізнесу	146	148	151	136	111	95	82

Складено автором за [26]

Аналіз даних таблиці показує, що Україна знаходиться на відносно низькому рівні конкурентоспроможності – 84 місце, при цьому її показники знизилися порівняно з 2017 роком, коли вона займала 72 місце (табл. 2.10).

Таблиця 2.10

Динаміка основних показників індексу глобальної конкурентоспроможності України за період 2015-2021 рр.

Назва рейтингу	Позиція України у рейтингу						
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Основні вимоги	101	97	78	78	86	100	103
Обсяг ринку	37	37	37	37	37	44	46
Інфраструктура національної економіки	67	70	64	67	67	68	74
Макроекономічна стабільність держави	131	111	89	106	104	133	127
Ефективність ринку товарів і послуг	128	128	116	123	111	105	107
Ефективність функціонування ринку праці	53	60	61	83	79	55	72
Розвиток фінансового ринку	118	115	113	116	106	120	129
Конкурентоздатність бізнесу	99	102	90	96	98	90	97
Інновації та розвиток	87	92	78	88	91	71	71

Складено автором за [26]

За період 2015-2021 років Україна мала певні коливання у різних сферах. Основні вимоги мали тенденцію до погіршення, знизившись з 78-ї позиції у 2017-2018 роках до 103-ї у 2021 році. Обсяг ринку залишався відносно стабільним, але дещо погіршився в останні роки, з 37-ї позиції у 2015-2019 роках до 46-ї у 2021 році. Інфраструктура національної економіки показала незначні коливання, погіршившись до 74-ї позиції у 2021 році. Макроекономічна стабільність держави спочатку покращилась з 131-ї у 2015 році до 89-ї у 2017 році, але потім знову знизилась до 127-ї у 2021 році. Ефективність ринку товарів і послуг поступово покращувалась до 105-ї позиції у 2020 році, але знову знизилась до 107-ї у 2021 році. Ефективність функціонування ринку праці була найвищою у 2015 році (53-

тя позиція) і коливалась в наступні роки, зупинившись на 72-й позиції у 2021 році. Розвиток фінансового ринку покращився з 118-ї позиції у 2015 році до 106-ї у 2019 році, але згодом погіршився до 129-ї у 2021 році. Конкуrentоздатність бізнесу показала покращення до 90-ї позиції у 2017 році, але знизилась до 97-ї у 2021 році. Інновації та розвиток були найбільш стабільними з усіх показників, коливаючись між 71-ю та 92-ю позиціями.

Загалом, динаміка показників вказує на те, що Україні вдалося досягти певних покращень у деяких сферах, але значна кількість напрямків потребує подальших реформ та стабілізації.

У рамках індексу глобальної конкурентоспроможності найнижчим є показник рівня розвитку фінансового ринку та макроекономічної стабільності (табл. 2.11).

Таблиця 2.11

Динаміка основних показників індексу легкості ведення бізнесу в Україні за період 2016-2021 рр.

Назва рейтингу	Позиція України у рейтингу					
	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Швидкість реєстрації підприємств	117	115	49	68	75	29
Одержання дозволів на будівництво	181	181	182	67	69	139
Реєстрація прав власності	164	167	148	87	58	60
Одержання кредиту	20	22	22	13	16	18
Захист прав інвесторів	107	113	116	106	108	87
Прозорість оподаткування	180	182	164	156	107	106
Міжнародна торгівля товарами та послугами	135	143	144	152	153	108
Виконання контрактів	43	43	41	43	42	43
Відновлення платоспроможності	157	157	156	140	141	140
Загальний рейтинг	148	151	136	111	95	82

Складено автором за [39]

Результати аналізу свідчать про катастрофічне становище України за двома групами показників: «Отримання дозволів на будівництво» та «Відновлення платоспроможності».

Щодо показника економічної свободи, то зазначимо, що у 2021 році Україна посіла 165 місце серед 180 країн та вважалася країною з депресивною економікою (табл. 2.12).

Таблиця 2.12

Елементи Індексу економічної свободи України за 2020-2021 рр.

Назва категорії	2020	2021	Відхилення
Право власності	26,0	43,4	+17,4
Захищеність від корупції	27,0	31,2	+4,2
Податкова свобода	79,6	80,6	+1,0
Обсяг державних витрат	31,6	40,2	+8,6
Свобода ведення бізнесу	57,8	64,1	+6,3
Функціонування ринку праці	48,9	50,8	+1,9
Монетарна політика	67,9	49,4	-18,5
Свобода ведення торгівлі	86,8	87,9	+1,1
Свобода здійснення інвестицій	21,0	25,0	+4,0
Фінансова свобода	31,0	32,0	+1,0
Позиція у світовому рейтингу	163	168	+5,0
Рівень економічної свободи	47,8	50,1	+2,3
Тип держави	Не вільна	Не вільна	-

Складено автором за [39]

Як зазначалося вище, Індекс економічної свободи розраховується як середнє арифметичне десяти основних економічних свобод. Проте у 2021 році експерти, зокрема, запровадили ще два важливі елементи для розрахунку індексу економічної свободи: індикатор прозорості судової діяльності, який склав 23,6 бала, та індикатор фінансового здоров'я, який склав 68,9 бала. Зазначені складові повного індексу економічної свободи у 2016 році не розраховувалися.

За дванадцятьма категоріями економічної свободи наша країна посідає такі місця серед країн світу: права власності – 124, боротьба з корупцією – 155, податкова свобода – 101, державні витрати – 162, свобода підприємництва – 112, розвиток. ринку праці – 147, монетарної політики – 185, свободи торгівлі – 55, свободи інвестицій – 166, рівня економічної свободи – 161.

За отриманими результатами необхідно визначити важливість кожної з чотирьох ключових груп в індексі економічної свободи держави.

Перша група – верховенство права – включає захист прав власності та свободу від корупції. У цій групі зафіксовано незначне зростання, хоча представники великих компаній все ще мають значний вплив на політику та бюджетні витрати. Наша держава має відносно низькі показники в категорії протидії корупції, тому за умови серйозної боротьби з цією загрозою Україна може значно підвищити свій загальний рейтинг.

Друга група включає податкову свободу та державні витрати, які об'єднані в категорію державних обмежень. Показники податкової свободи порівняно з 2020 роком погіршилися, що зумовлено низьким місцем нашої держави в рейтингу через постійні зміни нормативно-правового забезпечення. Останніми роками в нашій країні спостерігається падіння рівня державних витрат від 1 до 3% валового внутрішнього продукту.

Експерти та аналітики називають ефективність регулювання третьою групою, яка включає показники: свободи бізнесу, свободи ринку праці та монетарної свободи. Ця група має найбільший негативний вплив на показники індексу економічної свободи, що пов'язано переважно з реформуванням низки державних регуляторних органів, що створює додаткову невизначеність для представників бізнесу.

Четверта група – ринкова відкритість, яка включає показники комерційної свободи, інвестиційної свободи та фінансової свободи. Єдине, за чим наша держава займає високу позицію, це «свобода торгівлі», чому багато в чому сприяє підписання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. Показники інвестиційної свободи та фінансової свободи знаходяться на низькому рівні і навіть в умовах бойових дій потребують повного переформатування. Необхідно провести радикальні реформи: повне відкриття ринку землі, узагальнення аукціонів з приватизації державного майна та реформування державного апарату.

Таким чином, враховуючи досвід європейських держав, доцільно більш чітко розробити та реалізувати національну економічну стратегію на період до 2030 року, що сприятиме забезпеченню конкурентоспроможності національної економіки та високого рівня життя її громадян на довгий строк.

РОЗДІЛ 3

ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМКИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СТРАТЕГІЇ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

3.1. Сценарії розвитку України в рамках євроінтеграції

Для будь-якої країни необхідним елементом зовнішньої стратегії та умовою вирішення ключових проблем розвитку є реалізація національної геоекономічної політики щодо неоднорідних міжнародних економічних об'єднань і процесів кооперації та інтеграції. Для нашої держави формування векторів міжнародної економічної інтеграції стало найбільш дискусійним питанням розвитку країни в період після здобуття незалежності.

Перебуваючи географічно в центрі Європи, на ключовій вісі Захід-Схід і будучи важливою державою на Дунаї, наша держава протягом десятиліть із перемінним успіхом вирішувала дилему оптимального співвідношення напрямів цивілізаційно різнорідної інтеграції в економічно розвинений економічний простір ЄС і одночасне підтримання соціальних, економічних і культурних відносин з Росією. Сформувався парадоксальний і небезпечний дисбаланс зовнішніх факторів, який полягав у розриві між прозахідною зовнішньою політикою та військово-стратегічною орієнтацією країни та її жорсткою і багато в чому однобічною економічною залежністю від ворожої Росії.

Водночас ключовим завданням держави в процесі підписання угод з інтеграційними структурами залишається максимальне відстоювання та просування національних позицій та інтересів, збереження або покращення торговельних відносин та існуючих економік.

Відносини між Україною та Європейським Союзом мають давню історію, починаючи з періоду проголошення незалежності нашої держави. Зокрема, наприкінці 1993 року в Києві було відкрито представництво Європейської Комісії (ЄК) в нашій країні (з 01.12.2009 – Представництво ЄС в Україні).

У 1994 році з підписанням Угоди про партнерство та співробітництво (УПС) політичний діалог між Європейським Союзом і нашою державою вийшов на

новий рівень. Підписаний документ зосереджений на економічних і соціальних питаннях і необхідності вдосконалення державного управління та гарантії свободи слова та громадянських прав.

Перемога Помаранчевої революції на початку 2005 року призвела до перегляду європейських перспектив України. Зокрема, вже 13 січня 2005 р. Європарламент майже одноголосно (467 голосами проти 19) схвалив пропозицію, у якій висловлювалося прагнення Європарламенту налагодити якомога тісніші зв'язки з нашою державою з огляду на перспективу членства в Європейському Союзі.

За місяць, 21 лютого 2005 р., Європейська Рада прийняла «План спільних дій Україна-ЄС», який включав положення згаданої «Угоди про партнерство та співробітництво», прийнятої в 1994 р., і відповідав, на думку Європейського Союзу, Комісії, до загальної та амбітної мети співпраці з нашою державою щодо впровадження всіх ключових сфер реформ, необхідних для членства в Європейському Союзі.

Наступним практичним кроком на шляху інтеграції економіки нашої держави до європейського простору стало формування та підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Зокрема, з 20 по 24 жовтня 2008 року між Європейським Союзом і нашою державою відбувся перший раунд переговорів щодо імплементації розділу зони вільної торгівлі, який перешкоджав Угоді про асоціацію. За її результатами 29 жовтня 2008 року Комісар Європейського Союзу Жак Барро разом з українськими офіційними особами провів у Брюсселі зустріч з метою початку переговорів щодо безвізового режиму, яка завершилася ухваленням нової практичної 16 червня 2009 р. Порядку денного Асоціації Україна-Європейський Союз.

Після перемоги Революції Гідності 27 червня 2014 року президент України Петро Порошенко та представники Євросоюзу підписали економічну частину Угоди про асоціацію, яку 16 вересня 2014 року ратифікувала Верховна Рада України. Слід уточнити, що до набрання чинності Угодою про асоціацію 1 січня 2016 року регулювання відносин між Україною та ЄС здійснювалося відповідно до положень чинної «Угоди про партнерство та співробітництво».

Формування поглибленої та всеосяжної зони вільної торгівлі має ряд як позитивних, так і негативних наслідків.

Зокрема, до переліку позитивних наслідків створення Угоди про вільну торгівлю⁺ слід віднести:

- підвищення рівня доступу національних товарів, послуг, капіталу та технологій до ринків країн розширеного Європейського Союзу;
- покращення умов експорту національної продукції у зв'язку з отриманням цінової переваги за рахунок скасування імпортного мита;
- переоснащення та модернізація українських підприємств;
- зростання інвестицій держав-членів Європейського Союзу в економіку нашої країни, у тому числі для створення спільних підприємств з іноземним капіталом;
- зростання показників двосторонньої торгівлі та збільшення валютних надходжень;
- підвищення рівня ефективності розміщення трудових ресурсів;
- збільшення асортименту товарів і послуг на внутрішньому ринку України;
- підвищення конкурентоспроможності національної продукції шляхом впровадження нових стандартів якості;
- гармонізація всіх митних процедур та підвищення ефективності роботи митних органів у рамках сприяння розвитку торгівлі;
- формування гармонізованого правового поля з метою забезпечення функціонування суб'єктів господарських відносин шляхом наближення законодавства України та Європейського Союзу;
- запровадження європейських стандартів, що дозволить запровадити механізми боротьби з ухиленням від сплати податків та податковим шахрайством.

Результат на даний момент:

- 1) зменшити частку тіньової економіки та зменшити обсяги контрабанди підакцизних товарів;

2) створення експортно-кредитного агентства (ЕКА). Важливо зазначити, що державні та приватні ЕКА є посередниками між експортерами та національними урядами, сприяючи наданню експортних гарантій, страхування, видачі кредитів, технічної допомоги для усунення економічних та політичних ризиків у процесі продажу товарів на міжнародному ринку;

3) розвиток конкуренції та обмеження монополістичної практики;

4) покращити доступ до якісних зразків імпортової техніки, насіннєвого матеріалу, засобів захисту рослин та засобів захисту тварин.

Як відомо, 23 червня 2022 року Європейська Рада одноголосно надала нашій країні статус кандидата на членство в Європейському Союзі. У середньому шлях держав до повноправного членства займав від 8 до 10 років. Однак повільні темпи вступу мають позитивний аспект, оскільки реформи, які ЄС змусив запровадити заявників, дали потужний поштовх до прискореного розвитку національних економік навіть на етапі їх подачі заявки.

Випадок нашої держави певною мірою унікальний: одночасно з поданням кандидатури Євросоюз оприлюднив сім умов, які держава має виконати, щоб зберегти свій статус. Тобто Україна отримала «дострокову» заявку, оскільки умови отримання державності завжди оголошуються до рішення, але не після.

Серед вимог варто виділити:

- реформа Конституційного Суду;
- судова реформа;
- зміна антикорупційної політики, екстрене призначення керівника САП;
- боротьба з відмиванням грошей;
- прийняття антиолігархічного закону;
- гармонізація аудіовізуального законодавства з європейським законодавством;
- удосконалення законодавства про національні меншини.

Статус кандидата на членство в ЄС не означає автоматичний вступ до Євросоюзу, але передбачає певний алгоритм дій. За оцінками CASE, у середньому штати проходять процес подання заявки протягом 8,4 років. Найкоротшим цей

термін був для Фінляндії – майже 3 роки. Це найдовший період для Турецької Республіки, оскільки держава стала кандидатом у 1999 році, але все ще змушена вести переговори про своє членство.

Кандидати та потенційні претенденти на членство в Європейському Союзі мають можливість скористатися спеціальною допомогою, що надається Європейською Комісією (ІРА). Ця програма розрахована на п'ять років і розширюється з кожним новим етапом вступу.

На період 2007-2013 рр. бюджет цього інструменту становив 11,5 млрд євро. Його прямому наступнику ІАР II було виділено 12,8 млрд євро на період 2014-2020 років. Бюджетний пакет ІАР III (2021-2027) передбачає допомогу в розмірі 14,16 млрд євро. Україна також просить цю допомогу [28]. Найбільше через програму ІАР II отримала Туреччина – 3,53 млрд євро за п'ять років, найменше – Чорногорія – лише 279 млн євро.

Протягом 2014-2021 років Європейський Союз і європейські фінансові організації вже виділили Україні допомогу на суму понад 17 млрд євро у вигляді грантів і позик. Понад 4,5 млрд євро – після військового вторгнення РФ в Україну.

Набуття статусу кандидата на членство в Європейському Союзі дає поштовх для розвитку економіки держави, яка його отримує. Згідно з підрахунками журналу Forbes, з 1996 по 2020 рік ВВП країн-кандидатів зростав у середньому на понад 2% швидше, ніж у Європейському Союзі. Ми можемо пояснити це кількома факторами:

1) економіка країн-кандидатів значно менша за економіку країн-членів ЄС і тому має більший потенціал зростання;

2) низка фундаментальних реформ, які держава має здійснити на шляху до членства, які сприяють зростанню ВВП держави.

За довоєнними підрахунками, якби наша країна стала членом Євросоюзу, їй належало б 12,5% земельних ресурсів усього ЄС, а українці складали б 8,4% від загального населення.

Для подолання проблем, які стоять на шляху вступу до Європейського Союзу, необхідно усвідомити, що європейську інтеграцію, як ключовий вектор внутрішньої та зовнішньої політики нашої держави, необхідно визнати та

визначити як потребу жити у просторі європейських цінностей, що матиме логічним наслідком інституційне членство в Європейському Союзі.

Наша країна має прагнути максимально реалізувати власний експортний потенціал та своє економіко-географічне положення. У цьому контексті наявність загалом 1400 кілометрів кордону з Європейським Союзом та 500 мільйонів потенційних споживачів на ринках держав ЄС відкриває значні можливості для вдосконалення комерційної транзитної інфраструктури нашої країни, виробництва товарів, призначених для експорту до Європейського Союзу, а також для транскордонної торгівлі.

У грудні 2022 року Кабінет Міністрів України затвердив комунікаційну стратегію з питань європейської інтеграції України на період до 2026 року [27].

Основна мета – налагодження постійної підтримки членства держави в Європейському Союзі серед громадянського суспільства, розуміння фундаментальних положень інтеграції в європейський соціально-економічний, культурний і політичний простір, а також здійснення внутрішнього інтеграційного процесу. реформи та трансформації до більш вільного, більш демократичного, більш справедливого, більш прозорого та більш ефективного суспільства. Очікується, що реалізація цієї стратегії здійснюватиметься спільно органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування (ОМС), інститутами громадянського суспільства та бізнесом завдяки та в межах бюджетних асигнувань, передбачених центральними органами виконавчої влади. потужність. та місцевих органів влади на 2023 рік, а також інші джерела, не заборонені законодавством. Для реалізації стратегії планується залучення фінансових ресурсів українських та міжнародних бізнес-структур, неурядових організацій та фондів тощо.

Основним завданням Стратегії є утвердження в громадянському суспільстві тенденцій свідомої підтримки участі нашої держави в Європейському Союзі, її більшої інтеграції в цивілізований економічний, культурний і політичний простір, а також «реалізації процеси внутрішніх реформ і перетворень з метою побудови справедливого, вільного, гармонійного, демократичного та прозорого суспільства, заснованого на основних правах і свободах людини, включаючи принципи

недискримінації та рівності статей, функціонування ринкової економіки, уряду відповідальність і відкритість.

На жаль, масштабне вторгнення Російської Федерації в Україну та викликані ним міграційні процеси створюють значні перешкоди для реалізації сформованих стратегій. У зв'язку з цим вважаємо за необхідне адаптувати Національну економічну стратегію до 2030 року до існуючих реалій.

Пропоноване вдосконалення стратегії передбачає використання комплексної методології.

Формуючи власну методологію вдосконалення стратегії, ми вивчили успішний світовий досвід уже реалізованих економічних стратегій і візій. Серед них досвід Великої Британії, Німеччини, Республіки Польща, Австралії та ряду арабських країн. Також були відібрані найкращі ідеї вітчизняних економістів, експертів та міжнародних економічних центрів.

Відповідно, нами запропоновано двоетапну модель удосконалення національної економічної стратегії (рис. 3.1).

Перший крок – формування бачення. Знаючи, як саме має виглядати життя громадян у найближчі десятиліття, ми маємо розробити чіткий план дій щодо створення таких умов. У цьому контексті розглянемо аналіз галузевих і функціональних напрямків. Цей етап передбачає формування переліку ініціатив, розроблених на всіх рівнях для кожного з напрямів, які дозволять не лише вирішити поточні проблеми, а й досягти докорінної трансформації кожного сектора економіки.

Ми вважаємо, що другий етап стосується пріоритезації та процедури реалізації. Усі ініціативи необхідно розділити на три ключові категорії: зміни нормативно-правового середовища, ініціативи, що впливають на формування державного бюджету, та ініціативи, які передбачають впровадження державних інвестицій.

ПІДХІД ДО ФОРМУВАННЯ ВІЗІЯ

ПІДХІД ДО РОБОТИ НАД НАЦІОНАЛЬНОЮ ЕКОНОМІЧНОЮ СТРАТЕГІЄЮ

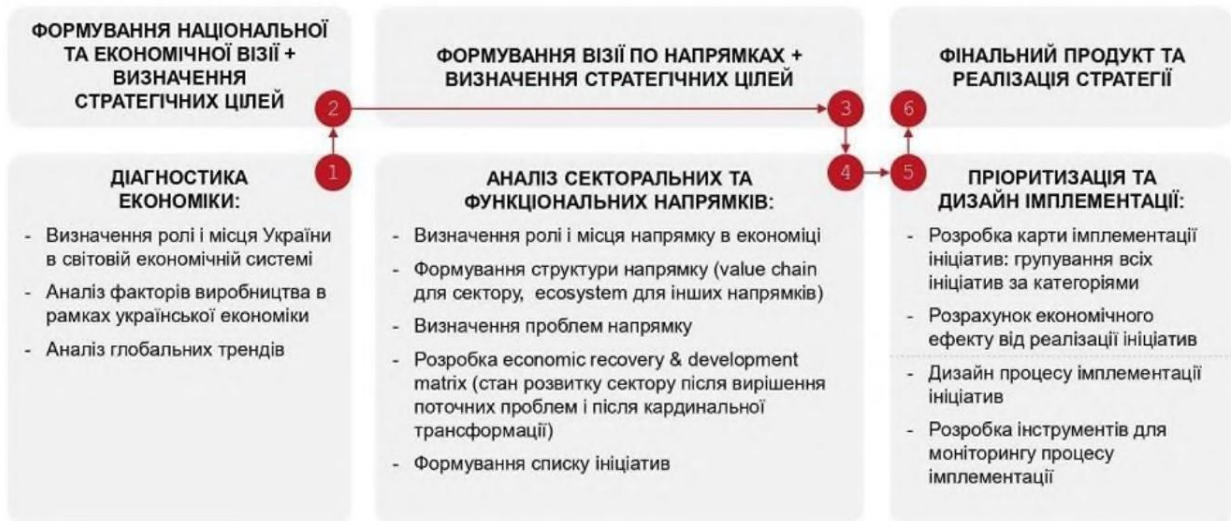

Рис. 3.1. Двоступенева модель удосконалення національної економічної стратегії до 2030 року

Очікуваним результатом реалізації вдосконаленої стратегії є забезпечення постійної підтримки громадянами України процесів євроінтеграції як єдиної можливості здійснення реформ і перетворень у державі, спрямованих на досягнення політичної стабільності, розвиток демократія. та поваги до верховенства права, включаючи повагу до свобод та основних прав людини, гендерної рівності та недискримінації, а також – запровадження в нашій державі

відповідних соціальних стандартів держав-членів Європейського Союзу, підвищення. у рівні суспільної підтримки стратегічної мети нашої держави – її членства в Європейському Союзі.

Отже, на шляху до членства в Європейському Союзі на нашу державу чекають як перспективи, так і певні труднощі, подолання яких має бути закладено в національну економічну стратегію до 2030 року.

3.2. Перспективні напрямки вдосконалення національної зовнішньоекономічної стратегії

Події, спричинені військовим вторгненням до Російської Федерації, демонструють, що відкриття торгівлі між Україною та Європейським Союзом, а також прискорення інтеграції у внутрішній ринок Європейського Союзу є запорукою збереження внутрішнього ринку. економіка в умовах бойових дій і швидкого відновлення економіки.

Залежно від тривалості війни, її сили, впливу на торговельні потоки та тривалості, протягом якої наша країна залишається кандидатом на членство в Європейському Союзі, можна передбачити різні сценарії економічної інтеграції.

За сценарієм повільного зростання та повоєнного відновлення Україна здатна вийти на цифру понад 35 мільярдів доларів. Американський експорт товарів і послуг до Європейського Союзу та 24 млрд дол. Імпорт США товарів і послуг з Європейського Союзу до 2030 р. (рис. 3.2).

За сценарієм швидкого зростання експорт може досягти \$103 млрд до 2030 року. США, а імпорт – \$129 млрд. США, що значно перевищує поточні показники. Нагадаємо, обсяг національного експорту товарів до Європейського Союзу за підсумками відносно спокійного 2021 року склав понад 26 млрд дол. США, імпорт – майже 28,9 млрд дол. США.

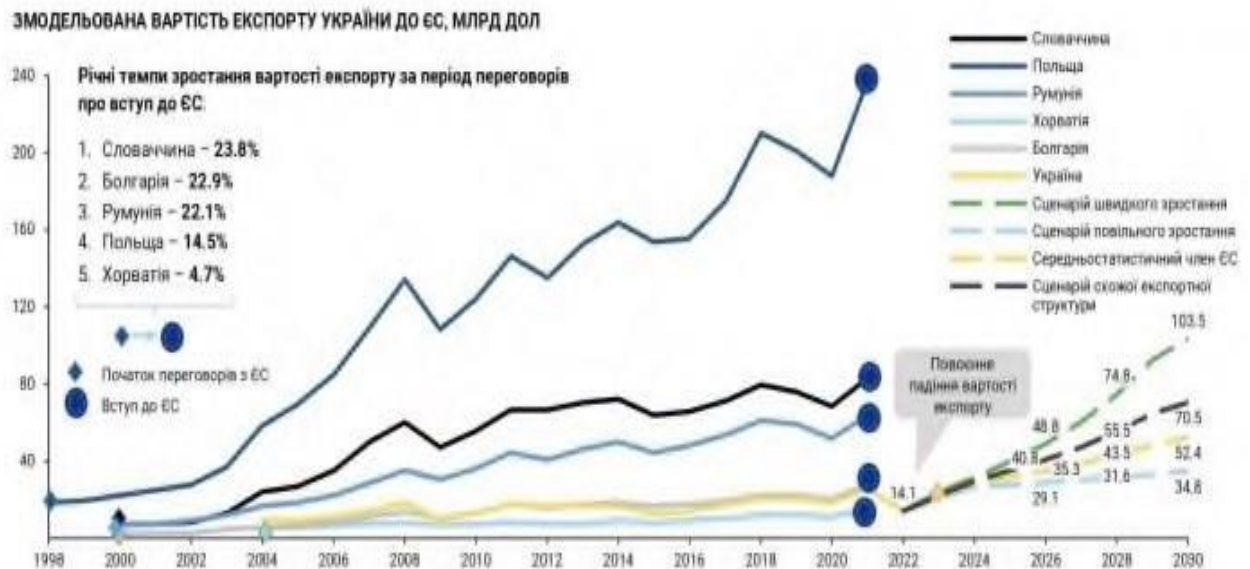

Рис. 3.2. Змодельована вартість експорту України до Європейського Союзу на перспективу до 2030 року

Джерело [39]

Для нашої країни вступ до Європейського Союзу означатиме збільшення кількості та масштабів торговельних потоків, відкриття європейських ринків і спрощення доступу до них, підвищення технологічності продукції, що випускається, і вдосконалення ноу-хау.

Крім того, членство в Європейському Союзі допоможе зменшити безробіття, зміцнити людський капітал, підвищити рівень життя та збільшити зарплати громадян.

Характерно, що вступ України до ЄС є взаємовигідним, оскільки для держав Європейського Союзу це означатиме збільшення інвестиційних прибутків, можливість скоротити дефіцит робочої сили, зменшити вартість робочої сили та збільшити бюджет ЄС за рахунок внесків України. та запобігання інфляції заробітної плати, збільшення доходів банківського сектору тощо.

Крім того, для Європейського Союзу вступ України надасть можливість зміцнити власну стратегічну автономію, тобто зберегти власну відкритість щодо зростання торгівлі та інвестицій в економіку Європейського Союзу із запровадженням набору чітких правил, стабільності та захисту європейських

споживачів і виробників від обмежувальної примусової комерційної практики третіх країн.

Для досягнення вищевказаних показників знадобиться багато праці та часу. Тому Україні необхідно підготувати свою економіку до членства в ЄС і реалізувати всі можливості, які відкриває її кандидатура.

Тому поки тривають політичні дискусії щодо вступних переговорів, необхідно працювати над процесом системної економічної інтеграції нашої країни до Європейського Союзу, який є основою всіх інтеграційних процесів на європейському континенті. Це питання гостро постало під час саміту Україна-ЄС та спільної зустрічі представників Єврокомісії та українського уряду. Можна виділити такі його ключові блоки:

I. Адаптація та вдосконалення законодавства

У період підготовки до переговорів про вступ України та Європейського Союзу необхідно використати успіхи, досягнуті у сфері адаптації інституційної бази, для ратифікації спільних рішень, які покращують доступ до європейського ринку та гарантують економічне процвітання. зближення України та Європейського Союзу.

Перш за все, необхідно продовжити план дій щодо адаптації власного законодавства до всіх європейських директив у рамках DCFTA (поглибленої та всеосяжної зони вільної торгівлі) та Угоди про асоціацію з ЄС, що прискорить процес економічної інтеграції України до Європейського Союзу та гарантування доступу до єдиного ринку ЄС.

Також необхідно завершити переговори щодо «промислового безвізу» та укласти угоду ААСА.

Слід зазначити, що розробку робочого механізму за Угодою ААСА ми розглядаємо як модель для інших напрямів, за якими Україна планує інтегрувати внутрішній ринок держав Європейського Союзу, враховуючи Поглиблену оцінку відповідності законодавчої сфери. повністю відповідає вимогам переговорів про вступ до ЄС.

У сфері державних закупівель рівень адаптації нашого законодавства до правил ЄС дозволяє Україні узгоджувати рішення Ради асоціації та Комітету з

питань торгівлі щодо дотримання вимог фаз I та II щодо взаємного відкриття публічних ринків. ринки. У цьому випадку існує синергія між впровадженням стандартів Європейського Союзу, необхідних для входу та взаємного відкриття ринків у правовому полі відповідно до Угоди про асоціацію. Також необхідно розширювати сфери співпраці між Україною та Європейським Союзом [21].

Зокрема, напередодні зустрічі з Єврокомісією представники українського уряду погодили текст рішення щодо спільного роумінгу.

Ця проблема гостро постала через те, що питання безпритульності не було включено до Додатку 17-3 Угоди про асоціацію. Таким чином, у 2023 році ця сфера стане першою під час консультацій щодо повної правової інтеграції нашої держави у внутрішньоевропейське регулювання послуг міжнародного роумінгу.

У цьому випадку важливо керуватися тією правовою логікою, яка пануватиме в процесі економічної інтеграції держави у внутрішній ринок ще до її вступу до ЄС. На початку 2023 року діє меморандум між Єврокомісією, регуляторами та операторами щодо роумінгу, термін дії якого продовжено ще на півроку.

За її словами, використання національних мобільних номерів на території держав ЄС лібералізовано. Наразі він діє до кінця 2023 року, планується, що меморандум буде діяти безстроково.

На попередніх консультаціях питання бездомності не входило до пакету заходів Угоди про асоціацію, але у 2023 році ця сфера стала пілотним проектом відносно повної правової інтеграції держави у внутрішньоевропейське регулювання процесу надання послуг.

Нові узгоджені рішення Комітету з питань торгівлі дозволять трансформувати це тимчасове рішення у постійний правовий механізм, який полягатиме у повному включенні України у внутрішній регуляторний процес Європейського Союзу з усіма правами та обов'язками.

Таким чином, у майбутньому відпаде потреба вести передвступні переговори з цього питання. Україна вже буде включена до «acquis» Європейського Союзу. Відповідно до наведеної вище логіки, в період підготовки

до членства Україна повинна інтегруватися в усіх можливих сферах, включаючи митну, продовольчу безпеку, енергетику тощо.

II. Імплементация угоди про вільну торгівлю.

Завдяки рішенням Європейського Союзу щодо застосування заходів автономної торгівлі у вигляді скасування всіх видів митних зборів, угодам щодо регулювання автомобільного транспорту, ефективній реалізації всіх напрямків логістичного співробітництва наша держава змогла зберегти довоєнний обсяг торгівлі між Україною та Європейським Союзом.

Причому, якщо у 2021 році, тобто до початку агресії Росії проти України, частка ЄС у міжнародній торгівлі нашої країни впала до 41%, то у найважчий для національної економіки 2022 рік цей показник зріс до 55,5 %. Найбільш позитивним у воєнний час ми вважаємо збереження обсягів стратегічного імпорту з ЄС, адже наша держава отримує з ЄС понад 90 відсотків паливно-мастильних матеріалів і майже 70 відсотків необхідних медикаментів на фронті [21].

У квітні 2022 року Єврокомісія зробила безпрецедентний крок, щоб підтримати Україну в умовах повномасштабного вторгнення Російської Федерації. Тоді на рік було скасовано всі митні платежі на вітчизняні товари та підписано угоду про автомобільні перевезення, що сприяло забезпеченню економічної безпеки нашої держави.

Щоб підвищити ефективність торгівлі, Міністерство економіки та Генеральний директорат з питань торгівлі погодили розширений план пріоритетних дій для посиленого впровадження Угоди про вільну торгівлю. Головною метою цього плану є інтеграція держави у внутрішній ринок Європейського Союзу.

План передбачає 29 заходів, які дозволять завершити поточні проекти (зокрема ААСА) і розпочати роботу з інтеграції у внутрішній ринок у всіх відповідних для цього сферах та оновити додатки, необхідні для угоди, контролювати дотримання з інституційними вимогами області та затвердити рішення про повне відкриття ринків ЄС.

З початку 2023 року необхідно домовитися про продовження автономних торговельних заходів Євросоюзу та угоди про водійські права (Європейська

комісія вже опублікувала власну узгоджену позицію щодо продовження цієї угоди до кінця 2025 року) .

Це необхідно як для підтримки функціонування української економіки в умовах війни, так і для підготовки до процесу економічної інтеграції України та ЄС.

III. Відродження економіки та значення міжнародних фінансових інститутів

Міжнародні фінансові установи є важливими гравцями, які допомагають прискорити процес економічного та інфраструктурного відновлення нашої країни. У цьому розділі наприкінці 2022 року було досягнуто консенсусу щодо ключової ролі приватного капіталу, залученого у післявоєнне економічне відновлення.

Наразі найбільш актуальними питаннями для представників приватних компаній європейських країн є алгоритм страхування військових ризиків діяльності в нашій країні.

IV. Інтеграція ринків праці

З початком військових дій і масовим потоком біженців до країн ЄС наявність механізмів тимчасового захисту допомогла багатьом українцям знайти легальну роботу в країнах ЄС. У свою чергу, активність українців у пошуку роботи допомагає державам, які відчувають структурну нестачу трудових ресурсів (Німеччина, Чехія, Республіка Польща), подолати виклики власної економіки.

Але головне для України – забезпечити громадянам можливість якнайшвидше повернутися на батьківщину, адже Україна вже працює над спільним економічним добробутом.

Проте очевидно, що досвід значної трудової міграції під час широкомасштабної війни демонструє, що розумна взаємна гарантія повної свободи руху трудових ресурсів Інтеграція та реалізація ринку праці в інтересах як ЄС, так і України.

Тому необхідно розвивати основи системної економічної інтеграції України та ЄС, яка стане основою всіх інтеграційних процесів на європейському континенті.

V. Формування драйверів економічної інтеграції

Актуальним також стає удосконалення принципів роботи національної банківської системи, яка на сьогодні практично не кредитує підприємства та виробників.

Потенційна реформа судової системи та дуже жорстка боротьба з корупцією, встановлення податкових пільг і кредитів для розвитку самозайнятості, запровадження більш прозорої системи відшкодування податку на вартість Додатковий та зменшений бюрократичний тиск на бізнес є також має принципове значення.

Вітчизняним компаніям також необхідно провести серйозну підготовчу роботу, щоб впевненіше почуватися в майбутньому на ринках країн Європейського Союзу.

Зрозуміло, що після більш ніж річної широкомасштабної військової агресії Російської Федерації проти нашої держави економічна ситуація в Україні, початок відновлення та отримання перспективи виходу з глибокої кризи економіки можливі лише завдяки активній євроінтеграції. , прогрес у реформах та боротьбі з корупцією [28].

За умови виконання зазначених рекомендацій наша держава зможе ефективно та швидко завершити економічну інтеграцію з ЄС та стати повноправним членом Європейського Союзу.

ВИСНОВКИ

У ході проведеного дослідження вирішено важливі наукові проблеми стратегічного економічного розвитку нашої держави та надано практичні рекомендації щодо механізму вдосконалення національної економічної стратегії України з урахуванням її євроінтеграційного шляху. На підставі проведених досліджень було зроблено наступні висновки:

1. На основі дослідження сутності соціально-економічного розвитку як закономірного процесу еволюції економічної системи встановлено, що розвиток процесів глобалізації сприяє поширенню інтернаціоналізації господарського життя і, як наслідок, розвитку регіоналізації. і транснаціоналізації. За результатами дослідження вказано, що процес глобалізації економічного розвитку сприяє постійному зростанню взаємної залежності ключових елементів міжнародних економічних відносин, тим самим сприяючи їх цілісності, яка підвищується завдяки стрімкому розвитку процеси інтернаціоналізації виробництва і торгівлі.

2. Встановлено, що зміст стратегії економічного розвитку держави визначається економічною політикою Уряду, яка розрахована на довгострокову перспективу та передбачає досягнення головної мети – забезпечення розвитку соціально-економічної держави. Перспективна стратегія економічного розвитку держави включає комплекс заходів, спрямованих на трансформацію народногосподарського комплексу держави, реалізація яких дозволить у найближчому майбутньому виробляти необхідний перелік товарів і послуг, а також формувати вид ресурсного потенціалу, який буде потрібний для реалізації поставлених цілей.

3. Виявлено, що показник стратегічної ефективності економічного розвитку держави визначатиметься насамперед рівнем наукової обґрунтованості поставлених цілей розвитку, відповідністю визначеної стратегії поставленим цілям та ефективністю поставлених цілей. система мотивації економічного розвитку держави.

4. Оцінка економічної основи процесу європейської інтеграції України підтвердила висновки про те, що економічним чинником європейської інтеграції України є сукупність економічних переваг, які вона отримала в результаті реалізації цього процесу, відкриття високого розвиненого ринку Європейського Союзу для Держ. Зокрема, реальний обсяг ВВП України зріс за весь досліджуваний період із середнім темпом зростання на 8,8% у гривні та 2,4% у валютному еквіваленті.

Зафіксовано стабільне зростання доходів і витрат населення як у загальному, так і в розрахунку на душу населення. Слід зазначити, що середній темп зростання доходів населення (20,1%) значно перевищував рівень інфляції протягом досліджуваного періоду (9,16%), що дозволяє стверджувати, що доходи громадян України зросли більш ніж на 65%.

Обсяг прямих іноземних інвестицій в економіку України за період 2016-2021 років зріс на 53,34%, при цьому в цьому обсязі переважали інвестиції з країн Європейського Союзу (80,5%), які подвоїлися за вказаний період.

5. Аналіз показників загального прогресу виконання Угоди про асоціацію у 24 ключових сферах економіки засвідчив загалом позитивну динаміку виконання поставлених завдань. Найбільших успіхів досягнуто у сферах політичного діалогу, національної безпеки та оборони, гуманітарної політики, правосуддя, свободи, безпеки та поваги до прав людини, що позитивно оцінюється керівними органами Європейського Союзу, що призводить до стабільної збільшення фінансової підтримки реалізації євроінтеграційних реформ. Зокрема, загальний обсяг макрофінансової допомоги, отриманої Україною з 2014 по 2021 рр. становить майже 5,01 млрд євро.

Однак варто наголосити на вкрай складній ситуації у сфері боротьби з фінансовими шахрайствами та співпраці зі структурами фінансового контролю Європейського Союзу, в якій практично немає прогресу.

6. На основі статистичної обробки даних змодельовано вартість українського експорту до Європейського Союзу до 2030 року. У процесі прогнозування враховуються різні сценарії післявоєнного відновлення української економіки та рівень економічної інтеграції з Європейським Союзом.

Згідно з найбільш імовірним сценарієм зростання, експорт може досягти 103 мільярдів доларів до 2030 року. США, а імпорт – 129 мільярдів доларів. США, що значно перевищує «довоєнні» показники 2021 року.

7. На основі аналізу досвіду економічного співробітництва України та ЄС за останні роки визначені основні перспективи реалізації системної економічної інтеграції України до Європейського Союзу.

8. На основі порівняльного аналізу ключових положень Маастрихтських критеріїв, стратегії «Європа 2030», національної економічної стратегії на період до 2030 року, а також комунікаційної стратегії європейської інтеграції України на період до 2026 року. виявлено необхідність адаптації національної стратегії до нових геополітичних умов, яка значно посилилася з початком широкомасштабної агресії Російської Федерації проти України, а також подальшим наданням нашій державі статусу кандидата на членство. в Європейському Союзі.

Запропоновано двоетапну модель вдосконалення національної економічної стратегії. Формуючи власну методологію вдосконалення стратегії, було вивчено успішний світовий досвід уже реалізованих економічних стратегій і візій. Серед них досвід Великої Британії, Німеччини, Республіки Польща, Австралії та ряду арабських країн. Також були відібрані найкращі ідеї вітчизняних економістів, експертів та міжнародних економічних центрів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Базилевич В. Д. Концептуалізація мегатрендів економічного розвитку в контексті глобальних викликів сучасності / Парадигмальні зрушення в економічній теорії ХХІ ст. : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. К. : Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. 2018. С. 11-15.
2. Батаренко А. О. Проблеми та перспективи європейської інтеграції України / Науковий вісник Інституту міжнародних відносин НАУ. 2014. № 1. С. 34-37.
3. Бестужева С. В. Міжнародна економічна діяльність України : навч. посіб. Х. : Вид. ХНЕУ, 2016. 274 с.
4. Бойко А. В. Стійкість національної економіки: теорія, методологія, практика: монографія. Київ : Ін-т екон. та прогнозув. НАН України, 2014. 288 с.
5. Бондарець М. Глобальні стратегії трансформації та структурної модернізації соціально-економічного розвитку транзитивних країн. Дослідження міжнародної економіки. Зб. наук. праць. 2018. № 2. С. 99-110.
6. Веселовський А. Європейська інтеграція починається в Україні. Зовнішні справи. 2012. № 1. С. 5-8.
7. Гавура В. О. Методичні підходи до формування стратегії підвищення конкурентоспроможності регіону / В. О. Гавура // Економічний простір. - 2012. - № 60. - С. 45-52.
8. Газуда Л. М. Особливості інтеграції та конвергенції територіальних економічних систем. Економічний часопис - ХХІ : науковий журнал. 2015. N 9/10. С. 83-86
9. Дмитренко О.В. Сутність та значення глобальної конкурентоспроможності країни. Регіональна економіка. 2016. № 5. С. 7-9.
10. Дорошенко І. Стабільність фінансової системи та можливість запровадження євро в Україні. URL:

<https://finance.liga.net/ua/all/novosti/stabilnost-finansovoy-sistemy-ivozmojnost-vnedreniya-evro-v-ukraine>

11. Єлісєєв К. 7 міфів угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Народний Депутат. 2013. № 9. 27 с.
12. Жаліло Я. А. Теорія та практика формування ефективної економічної стратегії держави: монографія. К. : НІСД, 2019. С. 16.
13. Іванова М.І., Варяниченко О.В. Переваги та ризики Євроінтеграції України. К.: Либідь, 2015. 211 с.
14. Каймашнікова К.С. Генезис та сутність категорії «глобальна стратегія економічного розвитку. Науковий вісник Херсонського державного університету. 2014. Вип. 7. Ч. 1. С. 92-95.
15. Куренкова О. Статус кандидата до ЄС: що це змінить для України та чи допоможе закінчити війну. URL: <https://suspilne.media/250831-status-kandidata-do-es-so-ce-zminut-dla-ukrainita-ci-dopomoze-zakinciti-vijnu/>
16. Ломакович В. Кандидатство в ЄС: завдання для Мінфіну та НБУ. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/06/27/688585/>
17. Менеджмент європейської економічної інтеграції; за ред. С. М. Писаренко. К.: Знання, 2012. 373 с.
18. Механізм економічної політики: Навчальний посібник. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2020. 436 с.
19. Мінфін. Валовий внутрішній продукт України з 2012 по 2022 рр. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp/>
20. Мінфін. Прямі іноземні інвестиції (ПІІ) в Україну. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/fdi/>
21. Панченко М. Більше ніж просто кандидат: чим для ЄС був важливий саміт з Україною. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/experts/2023/02/9/7155795/>
22. Оніщенко І.О. Інвестиційна привабливість України: проблеми та шляхи їх вирішення. Траєкторія науки. Електронний науковий журнал. 2016. № 3(8) С. 289-295.

- 23.Руденко Л. Г. Виклики і загрози просторового розвитку України на шляху до євроінтеграції. Український географічний журнал. 2016. № 1. С. 41-46.
- 24.Савенко Г.В. Щодо питання визначення поняття та змісту євроінтеграційних процесів. Міжнародний науковий журнал. 2016. № 9. С. 130-132.
- 25.Сиваненко Г.П. Розвиток українського підприємництва в контексті євроінтеграції. Актуальні проблеми економіки. 2015. № 11. С.64-70.
- 26.Український центр економічних і політичних досліджень імені Олександра Разумкова. Україна на шляху до ЄС: реалії і перспективи. URL: https://razumkov.org.ua/images/journal/NSD187-188_2022_ukr_full.pdf
- 27.Урядовий портал. Оприлюднено щорічний Звіт про виконання Угоди про асоціацію Україна-ЄС. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/opryliudneno-shchorichnyi-zvit-pro-vykonanniahody-pro-asotsiatsiiu-ukraina-ies>
- 28.Фахурдінова М. Фінансування та поштовх до реформ: що дасть Україні статус кандидата на членство в ЄС. URL: <http://neweurope.org.ua/analytics/finansuvannya-ta-poshtovh-doreform-shho-dast-ukrayini-status-kandydata-na-chlenstvo-v-yes/>
- 29.Strategic management, H. Igor Ansoff, Wiley, New York, 1979. 236 p.
- 30.Chandler A.D., Jr. Strategy and Structure: Chapters in the History of the Industrial Enterprise. Cambridge: MIT Press, 1962. 463 p
- 31.Quinn, J.B. (1989). Managing Strategic Change. In: Asch, D., Bowman, C. (eds) Readings in Strategic Management. Palgrave, London. https://doi.org/10.1007/978-1-349-20317-8_2
- 32.Management. Front Cover. Michael H. Mescon, Michael Albert, Franklin Khedouri. Harper & Row, 1988. Efficacité organisationnelle. 777 p
- 33.Porter M. The Determinants of National Competitiveness. Working Paper. Cambridge: National Bureau of Economic Research, 2012. 48 p.
- 34.Ukrainian Recovery Council. 2022. «Lugano Declaration». URL: <https://www.urc2022.com/conference-materials>
- 35.Ukraine's Economy & Society (2022). URL: <https://www.statista.com/study/48494/ukraine/>

36. World Bank. 2022a. «Ukraine: Rapid Damage and Needs Assessment, August 2022». URL: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/099445209072239810/pdf/P17884304837910630b9c6040ac12428d5c.pdf>
37. World Bank. 2022b. «Joint Statement of Heads of International Financial Institutions with programs in Ukraine and neighboring countries». URL: <https://www.worldbank.org/en/news/statement/2022/03/17/joint-statement-of-heads-of-international-financial-institutions-with-programs-in-ukraine-and-neighboring-countries>
38. Відбудова України: принципи та політика 489 tries. World Bank. 2022c.
39. World Bank Group Response to Global Impacts of the War in Ukraine: A Proposed Roadmap. URL: <https://thedocs.worldbank.org/en/doc/bf544fb23105352f4aef132bd6f40cb80290032022/original/WBG-Response-to-Global-Impacts-of-the-War-in-Ukraine-A-Proposed-Roadmap.pdf>
40. WTO Statistical Database. Trade Profiles 2022 URL: https://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/trade_profiles_22_e.pdf